

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกากะญอ (กะเหรี่ยง) บ้านแม่กลางหลวงและบ้านอ่ากาน้อย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ จะนำเสนอรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

4.1 บริบทของพื้นที่

4.1.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

4.1.2 สถานที่ตั้งและสภาพทั่วไปของบ้านแม่กลางหลวงและบ้านอ่ากาน้อย โดยมีคุณค่าและจุดเด่นของพื้นที่ดังนี้

4.1.2.1 ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพทางกายภาพ

แหล่งต้นน้ำลำธาร

ทรัพยากรป่าไม้

ความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้พรรณพืช

ความหลากหลายทางชีวภาพด้านสัตว์ป่า

4.1.2.2 ทางด้านทรัพยากรนันทนาการและการท่องเที่ยว

4.1.2.3 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

4.2 ผลการศึกษาโดยภาพรวมของทั้งสองหมู่บ้านด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

4.2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

4.2.2 ข้อมูลทางด้านการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

4.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.3 สถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว

4.3.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

4.3.2 ศึกษาถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นกับชุมชน

4.1 บริบทของพื้นที่

จิตติพัทธ์ โพธิ์รักษา (2542) ได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ดังนี้

4.1.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์จัดได้ว่าเป็นอุทยานฯ ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศป่าไม้สูงมากที่สุดอุทยานหนึ่งของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นอุทยานฯ ที่มีความหลากหลายของสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศสูง โดยมีความแตกต่างของระดับความสูงของพื้นที่ (Altitude) ตั้งแต่ระดับ 400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง จนถึงที่ระดับความสูง 2560 เมตร (บริเวณยอดดอยอินทนนท์) ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดที่สูงที่สุดของประเทศไทย ดังนั้นระบบนิเวศป่าไม้ภายในอุทยานฯ จึงประกอบไปด้วยระบบนิเวศป่าไม้ของป่าชนิดต่าง ๆ ในระดับล่าง (Lowland Forest Ecosystem) เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้นในที่ลุ่ม ฯลฯ ในบริเวณพื้นที่ที่มีระดับความสูงระหว่าง 400-1000 เมตร ของอุทยานฯ มีระบบนิเวศชนิดต่าง ๆ ของป่าดิบเขาตอนล่าง (Lower Montane Forest) ป่าสนผสมก่อ (Pine-Oak Forest) ป่าก่อ (Oak Forest) ป่าดิบชื้นที่สูงตอนล่าง (Lower Montane Rain Forest) ฯลฯ ในบริเวณพื้นที่ที่มีระดับความสูงระหว่าง 1000-2000 เมตร และมีระบบนิเวศของป่าดิบเขาตอนบน (Upper Montane Forest Ecosystem) อยู่หลายระบบ ที่สำคัญได้แก่ ป่าก่อที่สูง (Upper Montane Oak Forest) ป่าพรุที่สูง (Upper Montane Peat/Moss Bog) และป่าดิบชื้นเขตอบอุ่นที่สูง (Wet Montane Temperate Forest Ecosystem) ซึ่งจะพบกระจายทั่วบริเวณพื้นที่บางส่วนของอุทยานฯ ในระดับความสูงตั้งแต่ 2000 เมตรขึ้นไป จนถึงบริเวณจุดสูงสุดของอุทยานฯ ที่ระดับความสูง 2560 เมตร

ป่าดิบชื้นที่สูง (Upper Montane Rain Forest) ภายในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ นับได้ว่าเป็นระบบนิเวศที่โดดเด่นและเฉพาะตัว (Unique) หาพบได้ยากในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ภายใต้สภาพระบบนิเวศป่าไม้ดังกล่าว จะทำให้ป่ามีสภาพที่คล้ายกับป่าโบราณ และคล้ายกับป่าชื้นในเขตอบอุ่น (Temperate Forest) มาก ทั้งในด้านโครงสร้างของป่า (Structure) และชนิดของพรรณไม้ (Species Composition) ที่ขึ้นอยู่

4.1.1.1 ลักษณะสภาพทางนิเวศโดยทั่วไป

สภาพทางนิเวศ โดยทั่วไป ของป่าดิบชื้นที่สูงตอนบน จะมีลักษณะของบรรยากาศที่หนาวเย็นและชื้นฉ่ำ (Wet) เนื่องจากเป็นป่าที่อยู่ในระดับสูง และ ได้รับความชื้นจากน้ำฝน และ เมฆหมอกที่ปกคลุมอยู่เกือบตลอดทั้งปี ซึ่งบางครั้งก็เรียกว่าป่าเทียมเมฆ (Cloud Forest) เนื่องจากสภาพอากาศที่หนาวเย็น จึงทำให้เมฆหมอกที่ปกคลุมอยู่ในสภาพที่อิ่มตัว (Saturation) และ จับตัวกันจนกลายเป็น

น้ำค้างและหยดน้ำเกาะกระจายตามใบไม้และลำต้นไม้ จากสภาพดังกล่าวทำให้ต้นไม้ในป่าฯ โดยทั่วไปจะมีพืชประเภทอิงอาศัยหรือเกาะเกี่ยว (Epiphytes) เช่น พวกเฟิร์นชนิดต่าง ๆ มอส (Mosses) ชนิดต่าง ๆ ฯลฯ เกาะติดอย่างหนาแน่นห่อหุ้มลำต้นของต้นไม้ตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายยอด และห่อหุ้มเศษซากต้นไม้และกิ่งไม้ตามพื้นป่าโดยทั่วไป และสภาพป่าดังกล่าวบางครั้งจึงได้มีการเรียกขานว่าป่าโบราณหรือป่ามอส (Mossy Forest)

ทางด้านสภาพโครงสร้าง (Structure) ของป่าฯ ป่าดิบเขาที่สูงตอนบนของอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์หลายแห่งมีสภาพป่าที่สมบูรณ์มาก และจะต้องเร่งดำเนินการจัดให้เป็นพื้นที่หวงห้าม (Restricted Nature Reserved Area) บางจุด และปล่อยให้เป็นที่ศึกษาและท่องเที่ยวเป็นบางจุด ในสภาพป่าที่สมบูรณ์จะประกอบไปด้วยหมู่ไม้ที่มีลักษณะสูงใหญ่ (สูงเฉลี่ย 25-30 เมตร) และมีความโตของลำต้นทางด้านเส้นผ่าศูนย์กลาง (dbh) ประมาณ 1-2 เมตร โครงสร้างของป่าจะประกอบไปด้วยหมู่ไม้สองชั้น (Storey) ไม้ชั้นบน (Upper Storey) จะมีพุ่มเรือนยอดที่ใหญ่ แน่นทึบและสม่ำเสมอ ส่วนไม้ชั้นรอง (Lower Storey) จะมีไม้ขนาดเล็กและจะกระจายตัวขึ้นห่าง ๆ ส่วนพื้นล่างจะมีไม้พุ่มและไม้เล็กที่ทนมขึ้นอยู่ พุ่มเรือนยอดของป่าทั้งสองชั้นจะปกคลุมพื้นป่าอย่างแน่นทึบถึงร้อยละ 95 เนื่องจากสภาพที่หนาวเย็นและแสงส่องลงมาได้เพียงเล็กน้อย สภาพพื้นป่าจึงถูกปกคลุมด้วยชั้นของเศษไม้ และใบไม้อย่างหนาทึบ

พรรณไม้เด่น (Dominant Species) ที่สำคัญของป่าชนิดนี้จะมีไม้กึ่งวงศ์ (Family) และที่สำคัญคือมีพรรณไม้ในแถบอบอุ่น (Temperate Zone) ขึ้นอยู่หลายวงศ์และหลายสกุล ที่สำคัญได้แก่ ไม้ในวงศ์ไม้ก่อหรือวงศ์ไม้โอ๊ก (Fagaceae) ซึ่งได้แก่ไม้ก่อชนิดต่าง ๆ เช่น ก่อเดือย (*Castanopsis Acuminatissima*), *Lithocarpus Aggregatus*, *Quercus Glaberculapa* ฯลฯ ไม้ในวงศ์ไม้จำปีป่า (Magnoliaceae) ได้แก่จำปีหลวง (*Michelia Rajanjar*), มณฑาป่า (*Manglietia Garretii*) และไม้ชนิดอื่น ๆ ที่ยังไม่มียี่ห้ออีกหลายชนิด, ไม้ในวงศ์ไม้สารภีป่า (Theaceae) ได้แก่ไม้ทะเลใต้ (*Schima Wallichii*), ไม้สารภีป่า (*Anneslea Fragans*), เมี่ยง (*Comellia Oleiferra* Var. *Confusa*) และไม้สกุลอื่น ๆ, ไม้ในวงศ์กุหลาบพันปี Ericacea ที่สำคัญได้แก่ไม้ในสกุล *Rhododendron* ซึ่งได้แก่ต้นคำขาวและต้นคำแดง หรือที่เรียกกันว่า “กุหลาบพันปี” ไม้ในวงศ์ Lauraceae ที่สำคัญได้แก่ ไม้ในสกุล *Litsea* เช่น เมียดต้น (*Litsea Garretii*), ตะไคร้ต้น (*Litsea Cubeba*) ฯลฯ และไม้ในวงศ์ Betulaceae เช่น กำลึงเสื่อโคร่ง (*Betula Alnoides* Var. *Cylindrostrachya*) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ป่าดิบเขาชนิดต่าง ๆ ขึ้นปะปนอยู่เช่น ไม้ในวงศ์เหมือด Proteacea ที่สำคัญได้แก่ เหมือดคนตัวผู้ (*Helicia Nilagirica*) ไม้ในวงศ์ชมพู Myrtacea ที่สำคัญได้แก่หว้า (*Eugenia Angkae*) ฯลฯ

4.1.1.2 ป่าดิบชื้นที่สูงตอนบนที่สำคัญ

ป่าดิบชื้นที่สูงตอนบนที่มีสภาพที่สมบูรณ์และอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ศึกษาและชื่นชม ของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ได้แก่ บริเวณทางแยกไปอำเภอแม่แจ่ม (ที่ กม. 38) และป่าบริเวณยอดดอยอินทนนท์ (ตั้งแต่บริเวณพระเจดีย์ฯ ขึ้นไปจนถึงบริเวณยอดดอย) ซึ่งควรที่จะสงวนไว้บางจะดเพื่อเป็นพื้นที่หวงห้าม (Restricted Area) และปรับปรุงเปิดให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเช่นเดียวกับพื้นที่ป่าบริเวณอ่างกา บนยอดดอย

4.1.1.3 ประเด็นปัญหาที่สำคัญของพื้นที่ป่าดิบเขาที่สูง

เนื่องจากสภาพทางนิเวศของป่าดิบเขาที่สูงเป็นสภาพที่เปราะบางและง่ายต่อการเปลี่ยนแปลง เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง สภาพลักษณะทางนิเวศโดยทั่วไปจัดได้ว่าเป็นป่าที่มีลักษณะสมดุลย์ (Climax Forest) ต้องการแสงที่สาดส่องน้อย มีความชุ่มชื้นสูงเพื่อการดำรงชีพของพืชเกาะเกี่ยว (Epiphytes) และมีพุ่มเรือนยอดปกคลุมพื้นดินอย่างแน่นทึบ เพื่อรับแรงปะทะจากกระแสลมที่รุนแรงบนที่สูงและยอดเขา ดังนั้นเมื่อสภาพทางนิเวศของป่าดิบเขาที่สูงถูกรบกวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเปิดพื้นที่เพื่อการก่อสร้างหรือขยายถนน หรือเพื่อการพัฒนาพื้นที่ หรือมีการโค่นล้มของไม้ชั้นเด่นอาจโดยภัยธรรมชาติหรือโดยการตัดฟัน จนเป็นเหตุให้เกิดช่องว่างในป่า (Gap) กว้างพอที่จะทำให้พุ่มเรือนยอดในป่าขาดการต่อเนื่อง ทำให้แสงที่ส่องลงในช่องว่างป่ามากและมีความเข้มข้นสูงขึ้นกว่าปรกติ และทำให้กระแสลมพัดโกรกกลางตามแนวช่องว่างของพุ่มเรือนยอดรุนแรงขึ้นกว่าปรกติ จนทำให้เกิดการสูญเสียความชุ่มชื้นภายในป่าอันเนื่องจากการคายน้ำและการระเหย (Evapo-Transpiration) สูงขึ้น ทำให้ขาดการสมดุลย์ในระบบนิเวศ ผลที่ตามมาคือ ทำให้พืชที่อิงอาศัยหรือเกาะเกี่ยว (Epiphytes) บางชนิดที่ค่อนข้างจะเปราะบาง (Sensitive) ต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น เฟิร์น และมอส (Moss) หลาย ๆ ชนิดที่อาศัยอยู่ตามต้นไม้และพื้นป่าจะเริ่มแห้งจนไม่เจริญและพัฒนา และตายไปในที่สุด ส่วนไม้เด่น (Dominant Trees) ที่มีลักษณะสูงใหญ่บางชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ขึ้นอยู่ตามแนวขอบป่าที่ถูกเปิดจะเริ่มสูญเสียความสมดุลย์ของพุ่มเรือนยอด โดยพุ่มเรือนยอดจะไม่เจริญและพัฒนา และแห้งจน (Stunt) ในที่สุดต้นไม้ก็จะเริ่มยืนต้นตาย (Die-Back) ดังกล่าวจะรุกคืบเข้าไปในบริเวณเขตป่าอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง เนื่องจากกีดขวางของแสงและกระแสลมดังกล่าว ตัวอย่างของการยืนต้นตาย (Die-Back) ดังกล่าว จะมีให้เห็นตลอดสองข้างถนน ตั้งแต่บริเวณจุดตรวจทางแยกแม่แจ่ม (กม. 38) ขึ้นสู่บริเวณยอดดอย และบริเวณยอดดอยอินทนนท์

4.1.2 สถานที่ตั้งและสภาพทั่วไปของบ้านแม่กลางหลวงและบ้านอังก้าน้อย สถานที่ตั้ง และการเข้าถึงพื้นที่ทำการ

บริเวณนาขั้นบันไดในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ บ้านแม่กลางหลวง หมู่ที่ 17 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เป็นพื้นที่กันออกจากเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อยู่บริเวณตอนกลางของอุทยานฯ การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (เชียงใหม่-ฮอด) ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง ถึงอำเภอจอมทอง แยกขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 1009 (จอมทอง-ฮอดดอยอินทนนท์) จนถึงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 26 มีทางแยกด้านซ้ายไปยังบ้านกะเหรี่ยงบ้านแม่กลางหลวง ระยะทางประมาณ 150 เมตร ถึงสถานที่ดำเนินงาน รวมระยะทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ 83 กิโลเมตร อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ (กม.31) 5 กิโลเมตร

คุณค่าและจุดเด่นของพื้นที่

4.1.2.1 ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพทางกายภาพ

เป็นนาขั้นบันไดของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร ล้อมรอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มียอดเขาสูงรองเป็นอันดับที่ 4 รองจากยอดดอยอินทนนท์ (2,565 เมตร) คือยอดดอยหัวเสือ (1,881 เมตร) อยู่ในพื้นที่เขตหมู่บ้าน สภาพอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี อุณหภูมิต่ำสุดเมื่อเดือนธันวาคม 2542 -2 องศาเซลเซียส ทำให้เกิดสภาพน้ำค้างแข็ง (Frost) อยู่ทั่วบริเวณ

แหล่งต้นน้ำลำธาร

บ้านแม่กลางหลวงตั้งอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3 และบ้านอังก้าน้อยในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A บริเวณติดกับพื้นที่ดำเนินงานบ้านแม่กลางหลวง มีลำธารลำน้ำแม่กลางซึ่งเป็นห้วยขนาดใหญ่ไหลผ่านสองด้านของพื้นที่ มีแหล่งน้ำซึมซับตลอดทั้งปีอยู่ในพื้นที่ และมีแหล่งน้ำไหลผุดออกจากผาหิน อยู่บริเวณใกล้เคียง พื้นที่ดำเนินงานถูกล้อมรอบด้วยป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของน้ำแม่กลางที่ไหลสู่อำเภอจอมทองไปรวมกับแม่น้ำปิง โดยปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำที่ไหลจากพื้นที่ต้นน้ำย่อยต่าง ๆ มีปริมาณมากไหลอยู่ตลอดทั้งปีและใสสะอาด ยกเว้นฤดูฝนตกมาก ลุ่มน้ำแม่กลางมีพื้นที่มากที่สุดของลุ่มน้ำหลักภายในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ มีพื้นที่ถึง 318 ตารางกิโลเมตร

ทรัพยากรป่าไม้

สภาพป่าส่วนใหญ่ที่ล้อมรอบบริเวณพื้นที่ดำเนินงานเป็นป่าดิบเขาตอนล่าง (Lower Montane Rain Forest) ที่ระดับ 1,000-1,800 เมตร มักเป็นป่าก่อ (Oak) ป่าสนผสมไม้ก่อ (Pine-Oak Forest) และป่าสนเขา (Pine Forest) ที่ระดับ 800-1,800 เมตร นอกจากนี้ยังมีพื้นที่การเกษตรรูปแบบต่าง ๆ ที่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงใช้พื้นที่ป่าในการเพาะปลูก

ความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้พรรณพืช

มีความแตกต่างทางกายภาพของพื้นที่สูง เช่น ระดับความสูง ชนิดดินและหิน สภาพความชุ่มชื้น สภาพความลาดชัน ฯลฯ ทำให้เกิดชนิดป่าแตกต่างกัน ระบบนิเวศป่าไม้จึงหลากหลาย เชื่อมต่อกับบริเวณใกล้เคียง ชนิดพรรณไม้จึงหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพืชไร้ดอก กลุ่มพืชเมล็ดเปลือย กลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว กลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ แยกเป็นวงศ์ต่าง ๆ เช่น วงศ์ไม้ก่อ หรือไม้โอ๊ก วงศ์จำปีป่า วงศ์สารภีป่าหรือวงศ์ทะโล้ วงศ์อบเชย และวงศ์กุหลาบพันปี เป็นต้น พืชเด่นที่น่าสนใจมากเป็นพิเศษ คือกุหลาบพันปีสามสีภูกระดึง ซึ่งพบแห่งเดียวในภาคเหนือ กล้วยาตดปล้อง กกล้วยไม้ป่า ชนิดต่าง ๆ และต้นเฟิร์น เป็นต้น

ความหลากหลายทางชีวภาพด้านสัตว์ป่า

ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดอาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ที่ใช้พื้นที่ในการหากินและเคลื่อนย้ายไปมา จากการศึกษาศึกษาพบสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมประมาณ 65 ชนิด นก 354 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน และแมลงอีกมากมาย สัตว์หายากที่สามารถพบได้บริเวณเขตป่าล้อมรอบบ้านแม่กลางหลวงได้แก่ กระต่า (Tylototriton Verrucosus) หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า Crocodile Salamander เต่าปูลู กิ้ง กวาง ลิงลมหรือนางอาย แมวดาว เป็นต้น

4.1.2.2 ด้านทรัพยากรนันทนาการและการท่องเที่ยว

จากความหลากหลายของสภาพภูมิประเทศ ทำให้มีสภาพขุนเขา หน้าผา ลำห้วย โดรงธาร น้ำตก และสภาพป่าชนิดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ รวมถึงพื้นที่เกษตรกรรมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ทำให้มีศักยภาพที่สูงมากสำหรับที่จะใช้เป็นแหล่งนันทนาการ การท่องเที่ยว และการศึกษาด้านธรรมชาติ จุดเด่นที่พบเหมาะแก่การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่ารอบหมู่บ้าน ได้แก่

- น้ำตกผาดอกเสี้ยว ในลำห้วยแม่กลาง ซึ่งมีถึง 7 ชั้น มีน้ำไหลปริมาณมากตลอดปี

- ยอดดอยหัวเสือ เป็นเส้นทางเดินป่า ระยะทางประมาณ 4.5 กิโลเมตร มีสภาพคล้ายภูกระดึง สามารถชมวิวดูได้ 360 องศา และมองเห็นอำเภอจอมทอง บางช่วงเวลาพบทะเลหมอก บนยอดดอยเป็นป่าสนธรรมชาติมีดอกกว่าชนิดขยับขึ้นทั่วบริเวณ และมีหลุมหรือแอ่งดินปริศนา สภาพอากาศหนาวเย็นทั้งปี

- ผาดอยน้ำโพล์ เป็นหน้าผาสูงตั้งตระหง่าน ด้านล่างมีน้ำโพล์ผุดออกจากเขาหิน เป็นแอ่งน้ำใสมาก มีน้ำไหลออกจากช่องหินตลอดทั้งปีปริมาณมาก
- ล่องแก่งลำห้วยแม่กลาง ซึ่งเป็นการล่องแก่งที่สูงที่สุดของประเทศไทย
- ถ้ำอ่างกาน้อย เป็นโพรงหินขนาดใหญ่ เหมาะแก่การศึกษาสภาพธรณีวิทยา โดยเฉพาะหินชนิดต่าง ๆ
- เส้นทางดูนกตามทางเดินเท้าของชาวบ้าน สามารถพบนกชนิดต่าง ๆ ประมาณ 30 ชนิดด้วยกัน นกที่หายากได้แก่ นกแก้วโมง เป็นต้น และสามารถพบเฟิร์นต้นได้ง่ายมาก
- การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เช่น การทำนาขั้นบันได ไร้สเตอร์เบอร์รี่ ไร่ดอกไม้เมืองหนาว ซึ่งปลูกโดยชาวกะเหรี่ยง
- การชมวิวจากพื้นที่ดำเนินงาน โดยไม่ต้องเดินป่า เนื่องจากบริเวณที่พักสามารถชมวิวทิวทัศน์ได้ จัดได้ว่าเป็นที่พักที่มีวิวทิวทัศน์สวยที่สุดในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

4.1.2.3 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

เนื่องจากเป็นถิ่นที่อยู่ของชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง และม้ง ซึ่งไม่ห่างกันมากนัก ทำให้สามารถพบเห็นความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตผู้คน อย่างหลากหลายระหว่างชาติพันธุ์และระหว่างหมู่บ้านได้สูง โดยเฉพาะศิลปะกะเหรี่ยงคือ การรำดาบ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมกับการดำรงชีวิตที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยที่หมู่บ้านทั้งสองมีผู้นำหมู่บ้านนับได้จนปัจจุบัน เป็นคนที่ 37 จึงยังคงเหลือรูปแบบของวัฒนธรรมกะเหรี่ยงอยู่หลายสิ่งด้วยกัน ซึ่งนับวันก็สวนทางกับกระแสสังคมโลกภายนอก จึงทำให้พื้นที่ที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง (จิตพิพัทธ์ โพธิ์รักษา, อ้างแล้ว)

นักวิชาการได้แบ่งปกากะญอออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ตามภาษาที่พูดตั้งนี้คือ 1) สกอ (Sgaw) 2) โป่ว (Pwo) 3) ตองตู (Taungthu) และ 4) คะยา (Kayah) โดยที่ชุมชนแถบนี้จะพูดภาษา "สกอ" ปกากะญอ จัดอยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า และภาษากะเหรี่ยง (Karenic) อยู่ในกลุ่มภาษาทิเบต-กะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของภาษาทิเบตในทิเบต อันเป็นกลุ่มภาษาหนึ่งในสามกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Matisoff, 1983 อ้างในจักร กนิษฐ์, 2543) เดิมปกากะญออาศัยอยู่ทางด้านตะวันออกของทิเบต ต่อมาได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในจีน จนถึงพุทธศตวรรษที่ 2 ก็ถูกราชวงศ์จิ้นรุกรานแตกพ่ายหนีลงมาตามแม่น้ำแยงซีได้ปะทะกับชนเผ่าไต ทำให้ต้องถอยร่นมาตามลำน้ำโขงและลำน้ำสาละวิน จนราวพุทธศตวรรษที่ 18 ได้อาศัยอยู่ตามหุบเขาด้านตะวันออกของพม่าและด้านตะวันตกของประเทศไทย (Matisoff, อ้างแล้ว) ส่วนมากอาศัยอยู่ตามแนวพรมแดนไทย-พม่านับเป็นกลุ่มที่มีประชากรชาวเขากลุ่มใหญ่ที่สุด จากข้อมูลของศูนย์พัฒนาชาวเขากระทรวงแรงงาน

และสวัสดิการสังคม เมื่อปี 2541 มีบันทึกไว้ประมาณ 392,295 คน คิดเป็นร้อยละ 46.80 ของจำนวนชาวเขาทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ประมาณ 752,728 คน

จากงานศึกษาของ Mischung (1986) พบว่าปกากะญอที่อาศัยอยู่แถบนี้ได้อพยพมาจากประเทศพม่า ตู้อำเภอแม่สะเรียง จนถึงทศวรรษ 2330 จึงได้อพยพมาอยู่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลาง มีการอพยพไปมาหลายครั้ง ด้วยเหตุผลต่าง ๆ แต่ก็อยู่ในรัศมี 1-5 กิโลเมตรจากจุดเดิม ในตอนเริ่มต้นนั้นได้ไต่ป่าดั่งเดิมเพื่อทำไร่หมุนเวียนอยู่หลายแห่ง จนครบวงจร 8-10 ปี จึงได้หยุดไต่ป่า ได้เหลือพื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สมควรรบกวนและป่าใช้สอยเพื่อเก็บหาของป่ากิน ในแต่ละจุดที่ตั้งหมู่บ้านจะอยู่ประมาณ 1-30 ปี ผู้นำหมู่บ้านที่เรียกว่า "ฮีโฮ" ซึ่งก็เป็นผู้นำทางการเมืองและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น "มัดมือปีใหม่" เลี้ยงผีไร่-ผีนา เพื่อให้ลูกบ้านทำตาม จะได้รับเกียรติเป็นคนแรกในการตั้งบ้านเรือน (เพียงจิต, 2535) จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์แม่เฒ่าเขียว อายุ 80 ปี และผู้ใหญ่บ้านแม่กลางหลวงที่ได้เล่าขานสืบต่อกันมา และที่ยังพอจำความได้กล่าวว่า เดิมทีหมู่บ้านแห่งนี้มีบ้านเรือนอยู่ 4-5 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่อยู่อาศัยกันมา 200-300 ปีแล้ว ไม่มีบันทึกไว้ แต่ใช้วิธีนับจากผู้นำหมู่บ้านที่สืบทอดทางสายโลหิต(เมื่อบิดาเสียชีวิตลง) นับเป็นคนที่ 37 แล้ว หมู่บ้านมีระบบชลประทานคอยเกี่ยวหนูน ซึ่งจะให้ผลผลิตข้าวมาได้มากกว่าการทำข้าวไร่ น้ำไม่มีขาดแคลน (โดยเฉพาะบ้านแม่กลางหลวง ส่วนบ้านอังกาน้อยในหน้าแล้ง น้ำจากห้วยอังกาไหลผ่านที่นาไม่ค่อยจะมีน้ำลึกเท่าใด) ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่ต้องตามกฎหมาย เพราะได้รับเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินประเภทต่าง ๆ เช่น นส.3 สค.1 และ ภบท.5 ส่วนพื้นที่ไร่ซึ่งส่วนมากจะเป็นไร่หมุนเวียนจะไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ และไร่หมุนเวียนในปัจจุบันนี้ก็ไม่มีอีกแล้วเพราะความจำกัดของพื้นที่ หมู่บ้านอังกาน้อยเป็นหมู่บ้านที่แตกหรือแยกออกมาจากบ้านแม่กลางหลวง บางครอบครัวก็ย้ายมาจากแม่สะเรียงมาอยู่ที่นี่ เดิมทีนั้นชุมชนมีการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ แต่ต่อมาในปลายทศวรรษ 2510 เริ่มมีการตัดถนนสู่ดอยอินทนนท์ มีการแนะนำการเกษตรแผนใหม่เพื่อการพาณิชย์ กอปรกับการแนะนำโครงการต่าง ๆ ผู้ชาวเขา เช่น โครงการหลวง กรมประชาสัมพันธ์ ฯลฯ การเพิ่มขึ้นของประชากรชาวเขาเอง ต่างก็เป็นแรงบีบบังคับให้ชาวเขาต้องทำการเกษตรแบบเข้ม นอกจากปลูกข้าวเพื่อบริโภคแล้ว ยังปลูกไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาวเพื่อจำหน่ายที่ระบบพ่อค้าคนกลาง นอกจากจำหน่ายให้กับโครงการหลวงแล้ว มีหลายครัวเรือนทำการเพาะปลูกตลอดปี โดยสร้างโรงเพาะปลูกด้วยโครงเหล็กครอบพื้นที่อย่างถาวร และบางครัวเรือน หลังจากว่างจากงานในไร่นาแล้ว ก็มีอาชีพรับจ้างแรงงานอีกด้วย ส่วนมากจะรับจ้างตามฤดูกาลของผลผลิตทางการเกษตร เช่น เก็บถั่วฝักยาว หรือไปรับจ้างรายวันให้กับทางอุทยานฯ เช่น การเพาะกล้าไม้ ทำสวน คับไฟป่า เป็นต้น

1) ลักษณะบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย

ชุมชนปกากะญอมีลักษณะเลือกชัยภูมิในการตั้งบ้านเรือนในหุบเขาที่มีผืนป่าล้อมรอบ ในระดับความสูงตั้งแต่ 600-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งมักจะเลือกอยู่ใกล้ลำธาร ป่าต้นน้ำ สามารถผันน้ำมาใช้สอยได้ตลอดปี ซึ่งหมู่บ้านทั้งสองแห่งต่างก็มีน้ำใช้จนสมบูรณ์ ในลักษณะที่ตั้งดังกล่าว นับเป็นความชาญฉลาดในการใช้ภูมิปัญญาอันหนึ่ง จะสร้างบ้านรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม เป็นเครือญาติกัน และเป็นครอบครัวเดียว การสร้างบ้านในปัจจุบันนิยมสร้างให้แน่นถาวร หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีแทนบ้านในสมัยก่อนซึ่งจะเป็นบ้านชั้นเดียวมีใต้ถุนบ้านสูง มีเสาไม้เนื้อแข็ง พื้นและฝาปูด้วยฟากไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบพลวง หญ้าคา ภายในเป็นทั้งห้องครัว ห้องนอน และห้องรับแขก โดยไม่มีการกั้นห้องแยกต่างหากเพื่อป้องกันความหนาวเย็นของอากาศ จึงไม่มีช่องหน้าต่าง มีลักษณะที่บ การระบายอากาศไม่สะดวก แต่ละบ้านจะมีเตาไฟเป็นรางไม้ดี เหนียวบรรจุดินอยู่ภายใน เพื่อป้องกันไฟลามหรือลูกไหม้พื้น นอกจากนี้ใช้ประกอบอาหารแล้วยังช่วยถนอมอาหารที่หากินไม่ยากในหน้าแล้งอีกด้วย เนื่องจากสามารถเก็บแฉวนไว้เหนือเตาไฟ ถนอมไว้กินได้ตลอดปี เช่นพวกเนื้อแห้ง เครื่องเทศ ผัก เมล็ดพันธุ์พืช ถั่ว งา เป็นต้น เตาไฟนี้จะมี หินวางไว้สามก้อนแบบสามเส้าเพื่อรองรับภาชนะ และเตาไฟก็ถูกใช้ในพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษอีกด้วย บ้านในรูปแบบนี้หาได้ยากขึ้นในชุมชน เนื่องจากความเจริญที่เข้ามาเยือนในกว่า 20 ปีมานี้ ปกากะญอจึงต้องสร้างบ้านที่มีห้องหับเป็นสัดส่วนแยกออกจากกันเหมือนบ้านชาวพื้นราบทั่ว ๆ ไป ในแต่ละบ้านที่มีลูกสาวที่ต้องแต่งงานแล้วนั้น ฝ่ายชายจะต้องย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงอยู่ประมาณ 1-3 ปี จึงแยกออกไปปลูกบ้านอยู่ต่างหากในละแวกของญาติฝ่ายหญิง หรือเมื่อน้องสาวหรือพี่สาวอีกคนจะแต่งงานด้วยเช่นกัน แต่ปัจจุบันนี้ แล้วยแต่จะตกลงกัน เอาความสะดวกและเหตุผลต่อรองกันเอง

2) การแต่งกายและเสื้อผ้า

การแต่งกายของชนเผ่าจะบ่งบอกถึงสถานภาพและเอกลักษณ์ชนเผ่าเช่นเดียวกับชาวเขาอื่นๆ กล่าวคือ ผู้ชายจะสวมเสื้อคอตั้งคอเสียดอก สวมกางเกงขายาวหลวม ๆ สีนํ้าเงินเข้มหรือดำ แต่ปัจจุบันนี้ไม่นิยมสวมใส่ นอกจากเมื่อมีการประกอบพิธีกรรม เช่นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การไปโบสถ์ เป็นต้น เดิมจะโพกศีรษะด้วยผ้าทั้งชายและหญิง ผู้ชายสมัยก่อนนิยมสักตามตัว ผู้หญิงจะเจาะหูกว้างเพื่อสวมใส่กำไลมือ ลูกปัดต่าง ๆ การเจาะหูกว้างยังมีให้เห็นอยู่บ้างในสตรีที่อายุ 30 ปีขึ้นไป ปัจจุบันชาย-หญิงอายุน้อยนิยมแต่งกายตามแฟชั่นกันมากขึ้น

ส่วนการแต่งกายของสตรีปกากะญอจะบ่งบอกถึงสถานภาพชัดเจน หญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะสวมชุดสีเขียวกันตลอดผืน หรือชุดสีขาว อันหมายถึงความบริสุทธิ์ จะมีลักษณะคล้าย ๆ ดูก

ประกอบ ชุดยาวถึงข้อเท้า แต่เมื่อแต่งงานแล้วจะใส่เสื้อกับผ้าถุงแยกทอคนละชิ้นคนละสี และมีสี สันลวดลายมากขึ้น เสื้อยาวเสมอเอว ส่วนล่างปักด้วยลูกเดือยหรือด้ายสีต่าง ๆ สวมผ้าถุงลายมัดหมี่ ตัดขวางเกือบตลอดสีชมพูสดหรือแดง โดยใช้ผ้าสองชิ้นเย็บติดกัน จะเว้นบริเวณคอและแขนเพื่อให้ สวมลงไปได้ นับว่ายังมีหญิงปกากะธนูสวมเสื้อผ้าขนเผ่าให้เห็นมากกว่าชายในหมู่บ้าน โดยเฉพาะหญิงที่แต่งงานแล้ว แต่หญิงรุ่นใหม่ที่ได้เล่าเรียนหนังสือภายนอกหมู่บ้านก็หันไปแต่งกาย ตามสมัยนิยมของคนพื้นราบแล้วเช่นกัน ยกเว้นเวลาที่มีการประชุมในหมู่บ้านจึงแต่งชุดขนเผ่า

ปัจจุบันยังมีหญิงชาวบ้านนั่งทอผ้าไว้ใช้เอง อยู่บนบ้านอีกไม่น้อยและเลี้ยงลูกเล็กไปด้วย ซึ่งในอดีตหญิงปกากะธนูต้องปลูกฝ้าย ปั่นด้าย ช้อมเส้นผ้า และทอผ้าใช้เอง แต่ปัจจุบันไม่มีการ ปลูกฝ้าย เพียงแต่ซื้อด้ายสำเร็จรูปมาทอ เด็กสาวจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำหน้าที่นี้ เพราะจะ ต้องเตรียมไว้ใช้ในงานแต่งงานของตนเองและคู่ครองในอนาคต และแม่บ้านต้องมีหน้าที่หาไม้เกียะ ไม้พินในป่ามาหุงต้ม ในขณะที่ฝ่ายชายจะถูกสอนให้รู้จักซ่อมแซมบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ช่วยงานใน นาไร่ และการติดต่องานนอกบ้าน หญิงบางคนยังชอบย้อมสีผ้าเพียงบางส่วน เพื่อจะได้ทอลวดลาย ตามที่ตนเองต้องการ จากการสัมภาษณ์กลุ่มแม่บ้านทั้งสองหมู่บ้าน กล่าวว่าชอบสวมชุดขนเผ่า หาก แต่งงานแล้วจะถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

3) ความเชื่อและพิธีกรรม

ปกากะธนูบ้านแม่กลางหลวงและอ่างกาน้อย ต่างก็มีความเชื่อในการนับถือผี และ สิ่งเหนือธรรมชาติเช่นเดียวกับปกากะธนูอื่น ๆ เพราะเชื่อว่าทุกสิ่ง ทุกที่มีเจ้าของคอยดูแลรักษา การจะใช้หรือกระทำการใด ๆ จึงต้องมีการขออนุญาตกันก่อนเสมอ จากการสัมภาษณ์พบว่า ใน อดีตชุมชนทั้งสองต่างก็มีวิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบพิธีกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม ของตน โดยเริ่มตั้งแต่ความเชื่อในกำเนิดของมนุษย์ที่มี "ยวา" เป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างในโลก มนุษย์ประกอบไปด้วยขวัญ 37 ตัว เมื่อขวัญออกไปจากร่างจะทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยได้ และจะต้องทำ พิธีเรียกขวัญกลับคืนมา หรืออาจจะเจ็บป่วยเนื่องจากการกระทำของผีก็ได้ ถ้าต้องการทราบสาเหตุก็ จะใช้กระดูกไก่มาเสียดาย บ้านแม่กลางหลวงยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ เพราะส่วนใหญ่จะนับถือผี และศาสนาพุทธ ส่วนบ้านอ่างกาน้อยได้หันมานับถือศาสนาคริสต์กันเป็นส่วนใหญ่ จึงเหลือเฉพาะ คนกลุ่มน้อยที่ยังเชื่อและทำอยู่

กระนั้นก็ตาม ใจว่าพิธีกรรมและความเชื่อทั้งหมดของปกากะธนูทั้งสองหมู่บ้านจะ สูญหายไปสิ้น ยังคงมีเหลือ ให้ปฏิบัติให้เห็นอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันดังนี้

พิธีผูกข้อมือ หรือ กี่จ้อ ซึ่งเป็นพิธีเรียกขวัญ กำลังใจ หรือสำหรับบางคนที่มีอาการตก ใจรุนแรง เป็นพิธีกรรมที่แสดงความนอบน้อมต่อพระแม่ธรณี ทั้งขอพรและความคุ้มครอง เนื่อง จากชุมชนทั้งสองแห่งยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและเชื่อว่าผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีเจ้าผืนน้ำ ผีต้นไม้

(ถือว่าดีที่สุด) ยังมีความสำคัญอยู่มาก หากมีการลั่งละเมิดเสียหาย หรือทำให้ไม่พอใจก็จะโกรธ และจะส่งผลกระทบต่อพืชพรรณเสียหาย หรือทำให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ สัตว์เลี้ยงแพร่พันธุ์อุดมสมบูรณ์ พิธีนี้จะทำกันปีละ 2 ครั้ง ในช่วงหลังฤดูการผลิตเพื่อเตรียมเข้าสู่ฤดูการผลิตใหม่ โดยจะทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนในหมู่บ้าน ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า นักท่องเที่ยวบางคนยินดีเข้าร่วมผูกข้อมือด้วย เมื่อได้รับการถ่ายทอดความหมาย "การเรียกขวัญ" แล้ว และยังคงกล่าวว่าจะผูกกลับประเทศของคนด้วย ซึ่งยังความปลาบปลื้มปิติกับชุมชนปกากะญอแห่งนี้เป็นอันมาก ที่เห็นว่าผู้ทีมาจากต่างวัฒนธรรมและ จากประเทศตะวันตกที่เจริญแล้ว ยังให้การยอมรับความเชื่อดังกล่าว โดยนักท่องเที่ยวจำพวกนี้จะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชั่วระยะเวลาหนึ่ง นอกจากความต้องการพักผ่อนหย่อนใจในที่ธรรมชาติแล้ว ก็คือ ความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้จากกระแสแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการที่ชุมชนท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นผู้สื่อความหมายในวัฒนธรรมของตน เป็นการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมตามหลักการของ Agenda 21 ในส่วนที่เกี่ยวกับ Travel and Tourism Industry ที่ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ 1) ความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) ความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และ 3) ความต้องการพัฒนาคนโดยมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมา และการใช้วัฒนธรรมเพื่อเป็นสินค้าดึงดูดนักท่องเที่ยวจากแนวคิดเรื่องชุมชนกับการท่องเที่ยวของ Pearce, Moscardo and Ross, 1996 ก่อให้เกิดผลดี คือเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมและการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

หลังจากทำพิธีผูกข้อมือผ่านไปแล้ว ชุมชนปกากะญอทั้งสองแห่งจะทำพิธีบูชาผีเจ้าที่เจ้าทาง เมื่อเห็นว่าข้าวเริ่มเขียว ส่วนมากจะเริ่มทำหลังจากเข้าพรรษาไปแล้ว และทำปีละครั้ง ในปัจจุบันนี้พิธีกรรมนี้ไม่อาจจะกำหนดเวลาแน่นอนลงไปได้ว่าจะทำเมื่อใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการ เช่นถ้าทำพิธีผูกข้อมือช้า หรือเก็บดำไร่ช้า (ซึ่งชุมชนปกากะญอทั้งสองมีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพสำรองด้วย) ก็ต้องรอผู้คนให้ว่างจากงาน จึงจะสามารถทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในไร่นาของตนเองได้ โดยชาวบ้านจะทำเครื่องบูชาซึ่งมีด้วยกัน 3 ประเภท คือ

1. หลีอชิ เป็นการทำเครื่องบูชาสำหรับใช้ในพิธีกรรมเลี้ยงผี เจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการขออนุญาตที่ให้อาศัยที่ดิน น้ำ ป่า ทำมาหากิน เพาะปลูกยังชีพต่อไป โดยชาวบ้านจะสร้างเพิงเล็ก ๆ ที่ทำด้วยไม้ไผ่ปักไว้ที่นาของตน ภายในจะมีไก่ต้ม 1 คู่ เป็นไก่ตัวผู้และตัวเมีย และเหล้าต้ม (หรือแล้วแต่แต่ละบ้านจะทำ)

2. คำชะ เป็นการปักเป่าถึงชั่วร้ายต่าง ๆ หรือการปักครั่งควาน ไถ่เชื้อโรคไปจากต้นข้าว รวมทั้งวัชพืชต่าง ๆ ไม่ให้สร้างความเดือดร้อนแก่ข้าวและพืชพรรณ โดยทำเป็นเพิงไม้ไผ่เล็ก ๆ ภายใน

ในจะบรรจุไปด้วยของเช่นไห้วหลายอย่าง ได้แก่ ไก่ต้มตัวผู้ ซึ่งจะเป็นไก่ดำหรือแดงก็ได้ แต่ห้ามไก่ขาว และยังมีข้าวผสมกับเกลบ ยีส บุหรี่หรือหมากพลู หรือทั้ง 2 อย่างปนกัน

3. คาต่อเมาะ เป็นการแสดงความเคารพบูชาเจ้าแม่โพสพ ซึ่งถือเป็นเจ้าแม่แห่งข้าวที่ได้เลี้ยงดูผู้คนมากมายให้ข้าวเจริญงอกงามตลอดรอดฝั่ง ไม่ให้น้ำล้น โดยชาวบ้านจะสร้างเพิงเล็ก ๆ ที่ทำด้วยไม้ไผ่เช่นกัน ภายในบรรจุไก่ต้มตัวเมีย 1 ตัว และโกะมิลอปอ คือ ข้าวผสมเกลบและยีส ปนกัน

เมื่อทำพิธีเช่นไห้วทั้ง 3 อย่างเสร็จแล้ว(ต้องทำทั้ง 3 อย่างพร้อมกัน) เจ้าของที่นาผืนนั้นจะเดินออกจากที่นาเป็นคนสุดท้าย หลังจากนั้นจะต้องทำกะแก๊ะ โดยใช้เศษข้าว เศษกระดูกโกะมิลอปอ และหมากพลู วางไว้เพื่อเป็นการห้ามทุก ๆ คนเข้าไปในพื้นที่นาแห่งนั้นหลังจากเสร็จพิธีในวันนั้น เพื่อเป็นการเรียกวิญญาณข้าวให้มาสถิตอยู่ ณ ที่นาของตน โดยจะมีการปักไม้ไผ่ห้ามเข้า 1 วัน ถ้าหากเกิดมีผู้ไม่รู้บุกรุกเข้าไป ก็จะมีพิธีแก้ หรือขอขมาเจ้าที่ โดยคารวบายาสูบไว้ตามทางเดิน 1 กำเล็กเพื่อขอโทษขอโพยที่ได้บุกรุก แต่หากเหตุการณ์ปกติ ในเช้าวันรุ่งขึ้น เจ้าของที่นาจะมาดั่ง ไม้ไผ่ออกแล้วเชี่ยของสังเวทังไป

ถึงแม้ว่าปกาเกออะญอส่วนใหญ่หรือชนรุ่นใหม่ของทั้งสองหมู่บ้านหันมานับถือศาสนาพุทธและคริสต์แล้วก็ตาม แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่ยังคงนับถือผีอยู่ และในส่วนลึกของปกาเกออะญอแล้วยังคงมีอิทธิพลของการนับถือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน แม้ในปัจจุบันจะมีนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น หรือแม้แต่ฝรั่งชาติตะวันตกเข้าไปในหมู่บ้านขณะประกอบพิธีกรรม ชุมชนก็อนุญาตให้นักท่องเที่ยวอยู่ร่วมและถ่ายรูปของเช่นไห้ว พร้อมอธิบายหรือสื่อความหมายให้เข้าใจอีกด้วย อันเป็นผลดีของการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ที่ได้เผยแพร่วัฒนธรรมสร้างความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ให้เกิดขึ้น

4) การผลิตและการยังชีพ

การให้คุณค่าในธรรมชาติของปกาเกออะญอมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องโดยตรงต่อระบบการผลิตและการยังชีพของชนเผ่า ชาวกะเหรี่ยงจัดว่าเป็นนักธรรมชาติวิทยาผู้เชี่ยวชาญ แม้แต่ในรายงานของธนาคารโลกระบุอย่างให้เกิดริชชาวกะเหรี่ยงว่า "การทำไร่หมุนเวียนทำให้ระบบนิเวศที่หลากหลายเกิดขึ้นในตัวของมันเอง โดยยังคงมีไม้เลื้อย เถาวัลย์ งา ฝ้าย พริก มะเขือ ยาง และข้าว นอกเหนือจากพืชพันธุ์ในป่าที่ถูกทิ้งไว้ในไร่ เพราะคุณสมบัติอันหาค่าไม่ได้ของมัน" (อ้างใน วอลเดน เบลโล, 2542) ที่ดินดังกล่าวปกติจะถูกใช้เพียงสองสามปีเท่านั้นแล้วก็จะถูกทิ้งไว้ประมาณ 10 ปีถึง 30 ปี โดยปล่อยให้ดินคืนสภาพก่อนที่จะกลับมาปลูกอีกครั้ง การทำการเกษตรแบบนี้ทำให้อยู่ประจำที่และ ไม่ขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไป นักมานุษยวิทยาเห็นว่าการทำไร่หมุนเวียนเป็นการใช้

ที่ดินอย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมของป่ามาก ตรงข้ามกับการทำไร่เลื่อนลอยที่ต้องย้ายพื้นที่เพาะปลูกและตัดไม้ในพื้นที่ป่าใหม่ ๆ อยู่เสมอ วิถีทางเศรษฐกิจของปกากะญอได้รับการกล่าวถึงในทางบวก เช่น ไม่มีการโยกย้ายที่ทำกิน(กล่าวกันว่าบางหมู่บ้านมีอายุถึง 200 ปี) มีการท่อน้ำที่มีลักษณะเป็นขั้นบันได และมีลักษณะอนุรักษ์นิยม เช่นการปลูกพืชหลายชนิดที่มีความซับซ้อน การใช้แรงงานเป็นจำนวนมากในการกำจัดวัชพืช การกินอยู่อย่างประหยัด และสิทธิในที่ดินของชุมชนและของบุคคลก่อนข้างมีความเฉพาะเจาะจง ทั้งหมดชี้ให้เห็นว่าชาวปกากะญอไม่อาจใช้ที่ดินอย่างฟุ่มเฟือยได้ เทคโนโลยีทางการเกษตรของชนเผ่าถูกกล่าวว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างน่าทึ่ง เช่นการถางพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนที่ใช้วิธีถางและเผา กล่าวคือ มักจะเหลือต้นไม้เป็นทางยาวบนเนินเหนือพื้นที่ที่ถางและเผาแล้ว และหลีกเลี่ยงที่จะตัดต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ที่จะทำไร่ด้วย แม้ว่ากิ่งไม้จะถูกตัดเล็มออกไปบ้างก็ตาม เพื่อไม่ให้ใบไม้มาบังพืชที่กำลังปลูกอยู่ แต่กิ่งไม้ดังกล่าวก็มักจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พวกกะเหรี่ยงบอกกับตนเองว่า การที่ไม่ได้แตะต้องต้นไม้บางต้น ช่วยให้ต้นไม้หลายต้นสามารถงอกขึ้นมาได้อีก เป็นสาเหตุให้ต้นไม้เจริญเติบโตขึ้นได้อย่างน่าพอใจ (วอลเดน, อ้างแล้ว)

แม้ว่าการทำไร่เลื่อนลอยของชุมชนแม่กลางหลวงและบ้านอังก้าน้อยจะหมดลงแล้วก็ตาม ด้วยการจำกัดของพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2515 และการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนเอง การสร้างถนนขึ้นคอยอินทนนท์ผ่านหมู่บ้านทั้งสอง กอปรกับการส่งเสริมและนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐสู่ชุมชนชาวเขาตั้งที่กล่าวไว้ในตอนต้น หรือในระยะหลังมานี้ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นที่ท่องเที่ยวไทย Amazing Thailand และปีท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ทำให้ชาวเขาเป็นกลุ่มชนที่ถูกท่องเที่ยวจากบุคคลภายนอกที่ต้องการความแปลกใหม่ ในระบบการผลิตของชาวปกากะญอทั้งสองหมู่บ้านจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะตลาดโลกเช่นกลุ่มชนอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอดในวิถีชีวิตประจำวัน มีการทำนาข้าวแบบขั้นบันได มีระบบท่อน้ำแบบธรรมชาติโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม โดยทำปีละครั้งราวเดือนพฤษภาคม (แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีการช่วยเหลือกัน "ลงแขก" หรือการ "เอามื้อ" จากชุมชนโดยไม่ต้องว่าจ้าง) แม้ในปัจจุบันนี้ที่เกิดมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ที่นาขั้นบันไดหน้าหมู่บ้านซึ่งมีลำห้วยไหลผ่านจึงถูกใช้เป็นสนามสำหรับการศึกษาดูงานถึงภูมิปัญญาในการทำนาขั้นบันได การควบคุมดูแลการใช้น้ำชลประทาน ระบบการแบ่งปันน้ำโดยคนท้องถิ่นแก่แขกผู้มาเยือน และยังคงวางไว้เป็นสถานที่ตั้งแคมป์ เมื่อหมดหน้าทำนา และเป็นสถานที่ศึกษารัฐธรรมนูญของเยาวชนนักเรียนจากทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย ชาวชุมชนที่สนใจในการทำธุรกิจท่องเที่ยวจึงได้รับการฝึกฝนให้เป็นไกด์นำทางหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีกอาชีพหนึ่ง นอกเหนือจากอาชีพการเกษตรและรับจ้างทั่วไป

แสดงปฏิทินการเกษตรแบบดั้งเดิมของปกากะญอ

เดือนปกากะญอ	เดือนสากล	กิจกรรม
เดอะละ	มกราคม	เป็นเดือน “มัดมือ” ส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ และห้ามแต่งงาน ในเดือนนี้ ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่สำรวจคัดเลือกเมล็ดพันธุ์และพื้นที่ที่จะทำไร่
ที แพะ	กุมภาพันธ์	แปลว่า “เดือนแห่งการตัดฟัน” เดือนนี้จะตัดฟันต้นไม้ขนาดเล็กในพื้นที่ที่จะใช้ทำไร่
ทะ กู	มีนาคม	แปลว่า “เดือนแห่งการไถน” เดือนนี้จะไถนต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่ที่จะใช้ทำไร่
ลา เซอ	เมษายน	แปลว่า “เดือนแห่งการส่งไฟเข้าไร่” ช่วงนี้เป็นฤดูกลางเผาไร่ เดือนนี้คนไม่สร้างบ้าน ปล่อยให้คนสร้างบ้าน
เคอ ฉู	พฤษภาคม	แปลว่า “เดือนที่ต้นว่านสีที่สอออกดอก” เป็นเดือนปลูกข้าว ไร่และพืชชนิดต่างๆ ในที่ไร่ และหว่านกล้าข้าวนาปี
ลา นูย	มิถุนายน	แปลว่า “เดือนที่หน่อไม้ออกมาเหนือดิน” เป็นช่วงที่เริ่มคายน้ำในพื้นที่ไร่ครั้งแรก และไถนเตรียมพื้นที่
ลา เคาะ	กรกฎาคม	แปลว่า “เดือนที่หน่อไม้ผลิบ” เป็นช่วงเวลาปลูกข้าวนาปี
ลา กู	สิงหาคม	เป็นเดือนมัดมือในช่วงกลางฤดูกลางผลิด และเลี้ยงผีไฟ (ค่าแชะคี) และ ผีเจ้าที่เจ้าทางในพื้นที่ไร่ นอกจากนั้น เป็นช่วงคายน้ำครั้งที่ 2
ชี หมือ	กันยายน	แปลว่า “เดือนผู้หญิง” เป็นเดือนที่พระอาทิตย์หลอกดวงผู้หญิง กล่าวคือ ตอนเช้าแดดจะออก หลอกให้ผู้หญิงซักผ้าตาก และออกไปทำงานนอกบ้าน พอสายหน่อยฝนก็ตกลงมา ทำให้ผ้าเปียกหมด
ชี ฉ่า	ตุลาคม	แปลว่า “เดือนผู้ชาย” เป็นเดือนที่พระอาทิตย์หลอกดวงผู้ชาย กล่าวคือ ฝนจะตกตอนเช้า ทำให้ผู้ชายออกไปทำงานไม่ได้ และคิดว่าฝนคงไม่หยุดตก จึงตัดสินใจไม่ออกไปทำงาน แต่พอสายหน่อย มีแดดออกมาตลอดวัน และเป็นช่วงฤดูกลางเก็บเกี่ยวข้าว ทั้งในพื้นที่ไร่และนา
ลา นอ	พฤศจิกายน	แปลว่า เดือนที่ต้นงาออกดอกหรือเดือนที่ผลแดงสุกหอม
ลา ปลือ	ธันวาคม	แปลว่า “เดือนคนตาย” ห้ามจัดงานแต่งงาน เป็นเดือนที่ทำบุญให้ผู้เฒ่าผู้แก่และบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว เดือนนี้จะทำพิธีเลี้ยงส่งนก “โท่ บี จ่า และเก็บเมล็ดพันธุ์พืช”

ที่มา : จักร กนิษฐ์ และคณะ, 2543

นอกจากนั้นพื้นที่ป่าโดยรอบหมู่บ้านซึ่งส่วนมากเป็นป่าดิบเขาแล้ว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "เกอ เนอ พา" (เทียบได้กับป่าเบญจพรรณ ป่าสนเกี้ยว) เมื่อกว่า 20 ปีที่แล้วได้ถูกใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกไร่หมุนเวียน และถูกยกเลิกโดยการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จึงถูกปล่อยให้คืนสภาพเป็นป่าธรรมชาติที่คงความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นที่เก็บเศษกิ่งไม้หล่นแห้งเพื่อทำฟืน และไม้เกี้ยวของแม่บ้าน

แม้ว่าชุมชนจะถูกปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการผลิตแบบพอเพียงหรือเพื่อยังชีพ ผู้การผลิตเพื่อขายก็ตาม แต่ชุมชนทั้งสองก็พยายามคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาและรูปแบบการผลิตแบบพื้นบ้านที่พึ่งพาตนเองสูง ซึ่งยังมีให้เห็นในหมู่บ้านขณะนี้โดยทั่วไป เช่นการดำข้าวของหญิงโดยใช้เท้ากับครกดำข้าว กระจกฝัดข้าว กระจกสำหรับใส่ของ เครื่องมือปั่นด้าย อุปกรณ์ทอผ้า เป็นต้น และบางส่วนก็ยังคงใช้ควายในการไถนาอยู่ด้วย บ้างก็ใช้เพียงจอบกับแรงคน นอกจากข้าวแล้วยังปลูกสตอเบอรี่ กาแฟ มะม่วง ลิ้นจี่ ลูกท้อ พืชผักเมืองหนาว แม้ว่าการล่าสัตว์จะถูกยกเลิกไปแล้วสักประมาณ 10 ปีมานี้ แต่ชุมชนก็เลี้ยงหมู ไก่ วัว ควาย ไข่กินไข่ไข่ และประกอบพิธีกรรมและปลูกผักผลไม้ ไว้ในสวนหลังบ้านหรือในไร่ ซึ่งมักจะได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงมาก่อน แม่บ้านปกากะเฉยที่นี่ยังคงประกอบอาหารตามแบบบรรพบุรุษ กล่าวคือ จะเน้นรับประทานพืชผัก น้ำพริก ปลาตัวเล็ก ๆ จากลำธาร นำมาต้มและดำเข้าด้วยกันเป็นน้ำพริกผักจิ้ม เป็นอาหารมื้อหลัก มีการกินอยู่อย่างง่าย ๆ ประหยัด จึงพบว่าชุมชนมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่พบคนอ้วนเลย แต่แม่บ้านที่อายุน้อย และเป็นแม่บ้านกลุ่มใหม่บ้านอ่างกาน้อย กล่าวว่า คนรับประทานตามคนพื้นราบด้วยการซื้อรับประทานทุกอย่าง และไปตลาดในเมืองอยู่เสมอ

5) การศึกษา

หมู่บ้านแม่กลางหลวง มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" โดยเริ่มจากชั้น ป.1-ป.6 มีจำนวนนักเรียนในชั้นนี้ 36 คน มีครู 2 คน ซึ่งมาจากอำเภอสันป่าตองและอำเภอจอมทอง โดยทั่วไปแล้ว โรงเรียนประเภทนี้จะมีครูเพียง 1 คน แต่เนื่องจากที่นี่มีเด็กนักเรียนมาก หน่วยงานที่รับผิดชอบได้อนุมัติครูมาให้ 2 คน และมีครูนิเทศน์จากการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีตำแหน่งเสมือนครูใหญ่ ทยอยตรวจงาน จุดประสงค์ของการเรียนในชั้นนี้คือ ให้นักเรียนชาวไทยภูเขาอ่านออกเขียนได้ โดยมีหลักสูตรของชาวเขาโดยเฉพาะ มี 3 สาขา คือ สอนเรื่องการพัฒนาอนามัย และการเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ เพื่อยังชีพในชีวิตประจำวัน ครูจะใช้ภาษาไทยกลางในการสอน แต่นักเรียนส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยไม่ค่อยชัด แม้บางส่วนจะเป็นเด็กโต ไปเรียนและอาศัยอยู่ในเมืองแล้วก็ตาม เนื่องจากว่าเมื่อออกจากห้องเรียนไปแล้ว เด็ก ๆ จะพูดภาษาถิ่นกัน โดยใน 1 เดือนจะสอน 22 วัน หยุด 8 วัน นอกจากนี้ยังมีการสอนหลักสูตรทางไกลซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาผู้

ใหญ่แบบต่อเนื่องเหมือนพื้นราบทั่ว ๆ ไป เพื่อสนองความต้องการของชุมชนชาวบ้านที่ต้องการ
 เทียบวุฒิการศึกษา โดยสอนในระดับมัธยมต้น-มัธยมปลาย ใน 1 อาทิตย์จะเรียนเพียง 3 ชั่วโมง
 ปัจจุบันนี้มีผู้ใหญ่บ้านมาร่วมเรียนด้วยเช่นกัน เดิมห้องเรียนมีขนาดเล็กมากเพียง 1 ห้องเรียนรวม ๆ
 กันทุกชั้น แต่เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้ทำการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ซึ่งกว้างขวางใหญ่กว่าเดิม โดยได้
 รับเงินสนับสนุนจากการบริจาคของนักท่องเที่ยวและมูลนิธิที่เข้ามาให้บริการการท่องเที่ยวของชุม
 ชน และเงินบริจาคสำหรับอาหารกลางวันด้วยเช่นกัน

สำหรับหมู่บ้านอ่างกาน้อย ยังไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน นักเรียนจะต้องเดินทางไปเรียนยัง
 หมู่บ้านอื่น ๆ อย่างน้อยก็ห่างออกไป 4 กม. แม้แต่ชั้นเด็กเล็กก่อนวัยเรียนก็ตาม โดยเดินเกาะกลุ่ม
 กันไปเอง พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ได้เดินทางไปส่ง ในฤดูฝน เด็ก ๆ จะประสบความยากลำบากในการเดิน
 ทางมาก เพราะไม่มีรถและเครื่องกันฝนไว้ใช้ ปัจจุบันนี้ทางโรงเรียนได้ก่อสร้างอาคารไม้ถาวรใหม่
 1 หลังเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อใช้เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน โดยได้รับบริจาคจากงานทอดผ้า
 ป่าสามัคคีของวัดแห่งหนึ่งในเมือง ซึ่งเริ่มต้นจากพระในหมู่บ้านที่ไปบวชเรียนจำพรรษาอยู่ แต่
 เนื่องจากขาดงบประมาณในการจ้างครู จึงทำให้ไม่สามารถเปิดดำเนินการได้ ฉะนั้นจึงพบว่าครอบ
 ครัวจากทั้งสองหมู่บ้านที่ไม่ค่อยมีสินทรัพย์มักนิยมส่งลูกหลานไปบวชในเมือง หลังจากจบชั้น ป.
 6 แล้ว เนื่องจากจะได้มีโอกาสในการกินอยู่และศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไปนั่นเอง ส่วนบ้านที่ยังพอ
 จะส่งเสียลูกให้ไปเรียนต่อใน โรงเรียนที่ได้มาตรฐานกว่าในต่างอำเภอ ส่วนใหญ่จะให้ลูกเรียนอยู่
 โรงเรียนประจำ โดยเฉพาะเด็กหนุ่มสาว เสาร์-อาทิตย์ จึงจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ซึ่งมีจำนวนมากพอ
 สมควร ในปัจจุบันนี้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จะส่งเสริมให้ลูกเรียนสูงขึ้น เนื่องจากเล็งเห็นความจำเป็น
 ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างน้อยก็สามารถไปรับจ้างแรงงานตามสถานที่ราชการและอื่น ๆ ได้
 อีกประการหนึ่งคือประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ในแต่ละครอบครัวมีที่ทำกินซึ่งสามารถแบ่งให้
 ลูก ๆ ใช้น้อยลง และเล็งเห็นว่าอาชีพเกษตรกร เป็นอาชีพที่ลำบาก เสี่ยงต่อราคาและผลผลิตตกต่ำ
 นักเรียนมัธยมบางรายก็สามารถกู้ยืมเงินจากมูลนิธิต่าง ๆ ที่เสนอมารับกับทางโรงเรียนเรียนได้
 ปัจจุบันนี้ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับสูงที่สุดในหมู่บ้านมาจากหมู่บ้านอ่างกาน้อย โดยกำลังเป็นนัก
 ศึกษาหญิงชั้นปีที่ 2 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 1 คน จากการสัมภาษณ์นักเรียนหญิง โรงเรียน
 มัธยมปลายบางรายกล่าวว่า คนต้องการสอบเข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจะหางานทำ
 ในเมือง เพราะในชุมชนไม่มีงานให้ทำสำหรับวุฒิปริญญาตรี จะเห็นว่าชุมชนทั้งสองแห่งยังประสบ
 ปัญหาด้านสถานศึกษาอย่างมาก ในขณะที่เด็กรุ่นใหม่เติบโต และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกวัน

นอกจากนี้ในหมู่บ้านอ่างกาน้อย ยังมีโบสถ์คริสต์นิกายคาทอลิก 1 หลัง มีบาทหลวงคอย

อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมจิตใจทุก ๆ วันอาทิตย์ ชุมชนจะให้ความเคารพศรัทธามาก โดยบ้านอ่าวกาน้อย มีผู้นับถือคริสต์ 2 ใน 3 ของจำนวนทั้งหมด ชุมชนที่นับถือคริสต์แห่งนี้จึงเลิกทำพิธีถือผี ยกเว้นการผูกข้อมือปีใหม่ ยังกระทำอยู่บ้าง แต่จะประกอบพิธีมิชซาในวันคริสมาสแทน

6) สาธารณสุขมูลฐาน

หมู่บ้านทั้งสองแห่งไม่มีสถานอนามัย มีเฉพาะคู้ยา ชาวบ้านนิยมไปหาหมอที่โรงพยาบาลอำเภอจอมทอง ในหมู่บ้านแม่กลางหลวง ครูจะมีบทบาทมาก โดยจะทำหน้าที่เป็นหมอไปด้วย ตั้งชื่อและนามสกุลใหม่ให้ด้วย ด้านงบประมาณต่าง ๆ ส่วนหนึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวง บ้านทุกหลังคาเรือนจะมีสวนชิมใช้ ในระยะหลังนี้ ผู้ใหญ่บ้านได้รณรงค์ให้ทุกบ้านขุดหลุมดินไว้ฝังกลบขยะ สิ่งใดที่เผาได้ให้เผาทิ้งเสีย เมื่อหลุมขยะเต็มให้กลบปิด นับวันปัญหาขยะมูลฝอยจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องหาทางแก้ไข โดยทั่วไปแล้ว ชุมชนมีสุขภาพค่อนข้างแข็งแรง เนื่องจากต้องออกกำลังกายในกิจกรรมงานที่ทำ การที่ชุมชนทั้งหมดยังบริโภคข้าวที่ได้จากการค้าโดยใช้แรงขากับครกไม้ ซึ่งไม่ผ่านการขัดสีของเครื่องจักร นับเป็นแหล่งอาหารหลักที่อุดมไปด้วยวิตามินมากมาย จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านไม่นิยมกินข้าวที่สีด้วยเครื่องจักร เนื่องจากเห็นว่าคุณค่าสารอาหารถูกทำลายไปหมดแล้ว แม้จะมีบริการสีข้าวในหมู่บ้านให้เห็นอยู่บ้างก็ตาม สตรีกระเหรี่ยงจึงต้องทำงานหนัก เนื่องจากต้องรับผิดชอบและทำงานทุกอย่างในครัวเรือน คัดหาฟืน แยกฟืนตามลำพัง และต้องเดินไกลเข้าไปในป่ามากขึ้นทุกวัน ช่วงบ่ายๆ ยังต้องตำข้าว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงลูก สारพัตงานที่ต้องรับผิดชอบ

สำหรับน้ำดื่ม ชาวบ้านมักนิยมดื่มน้ำชา บีบมะนาวและใส่เกลือลงไปเล็กน้อย ซึ่งให้รสชาติกลมกล่อมน่ารับประทาน

โดยปกติแม่บ้านจะปรุงอาหารวันละสองมื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อเย็น เวลารับประทานอาหารจะนั่งล้อมวงกับฟืน ตรงกลางจะมีโต๊ะแบบขันโคก มีกับข้าวตั้งอยู่ตรงกลาง ซึ่งจะไม่กินกับข้าวหลายอย่าง เวลาที่มีการประชุมประจำเดือนในหมู่บ้าน ขณะพักรับประทานอาหารกลางวัน จะมีการแยกกลุ่มแยกบ้านกันรับประทาน โดยผู้ชายกลุ่มหนึ่ง กลุ่มแม่บ้านอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มเด็กสาวอีกกลุ่มหนึ่ง จะไม่ปะปนกัน มีการจับเหล้าดื่มบ้างเล็กน้อยหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ

7) ระบบสาธารณสุขโรค

ชุมชนทั้งสองแห่งไม่มีไฟฟ้าใช้ สภาพถนนในหมู่บ้านขรุขระเป็นดินลูกรัง ซึ่งมีปัญหาหมอกในหน้าฝน ไม่มีโทรศัพท์สาธารณะมาติดตั้งให้บริการ ส่วนน้ำใช้ในครัวเรือนนับว่ามีความสะดวก สำหรับหมู่บ้านแม่กลางหลวง เนื่องจากมีการเดินท่อของประปาภูเขาต่อมายังครัว

เรือน ส่วนหมู่บ้านอ่างกาน้อย ยังขาดแทงค์น้ำ บ่อพักน้ำ และอุปกรณ์กรองน้ำสะอาดใช้ อากาศมีความบริสุทธิ์อย่างยิ่ง เนื่องด้วยชุมชนทั้งสองแห่งตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติสวยงามยิ่ง บางบ้านที่ค้าขายหรือมีธุรกิจส่วนตัว เช่นเป็นคนกลางค้าผลิตผลเมืองหนาว ก็จะมีรถยนต์กระบะไว้ใช้งาน แต่ส่วนมากจะมีรถมอเตอร์ไซค์ ไม่ใช้จักรยาน เนื่องจากสภาพหมู่บ้านเป็นภูเขาสูง ผู้คนสามารถเดินทางเข้าออกโดยอาศัยรถสองแถวสีเหลืองสายคอยอินทนนท์-จอมทอง ซึ่งวิ่งผ่านถนนหน้าหมู่บ้านทุก ๆ ชั่วโมง โดยหยุดให้บริการในเวลากลางวัน ซึ่งนับว่ามีความสะดวกสบายพอสมควร

นอกจากนี้ในหมู่บ้านทั้งสองแห่งจะมีสหกรณ์การค้าเล็ก ๆ ซึ่งจำหน่ายของกินของใช้ เครื่องดื่ม ขนม ด้วยการริเริ่มและการช่วยเหลือจากครูที่คอยฝึกให้ และสอนทำบัญชีด้วย ที่บ้านแม่กลางหลวงมีการระดมหุ้นจากชาวบ้าน ส่วนหมู่บ้านอ่างกาน้อยได้กู้ยืมเงินจาก อ.บ.ต. ในเริ่มต้นที่ 1 หมื่นบาท ได้เปิดขายมากกว่า 2 ปีแล้ว โดยมีกลุ่มแม่บ้านช่วยกันบริหาร และจะหักเงินจากกำไรร้อยละ 2 เข้าสมทบกองทุนแม่บ้าน สำหรับผู้ที่ประสบภาวะเดือดร้อนต้องการใช้เงินด่วน เช่น ยามเจ็บป่วย หรือสำหรับใช้พัฒนาหมู่บ้าน ก็สามารถทำการกู้ยืมเงินได้ โดยไม่ต้องวิ่งไปหาที่อื่น กิจการของร้านค้าที่นี้ นับว่าดีพอสมควร บางวันขายได้ถึงพันบาท และเป็นที่ยังคงว่าสินค้าที่จำหน่ายอยู่ในสหกรณ์แห่งนี้มีหลากหลายชนิดกว่า และมีสินค้ามากกว่าร้านค้าสหกรณ์บ้านแม่กลางหลวง นอกจากนี้ในหมู่บ้านทั้งสองแห่งยังมีรถจำหน่ายอาหารสด-แห้ง เข้ามาขายในหมู่บ้านอีกด้วย

นอกจากร้านค้าสหกรณ์แล้ว หมู่บ้านยังมีธนาคารข้าว ซึ่งบ้านแม่กลางหลวงได้เริ่มมีมากกว่า 10 ปีแล้ว โดยวิธียืม 10 ลิตร ส่งคืน 12 ลิตร เป็นต้น

4.2 ผลการศึกษาโดยภาพรวมของทั้งสองหมู่บ้านด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชนทั้งสองหมู่บ้านจำนวน 75 ครัวเรือนจากผู้ตอบแบบสอบถาม ครัวเรือนละ 1 คน รวม 75 คน โดยครอบคลุมเนื้อหาหลักด้านอาชีพ คุณภาพชีวิตจิตใจ สังคมและระดับ หรือลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

อธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง แยกตามประเภท เพศ อายุ อาชีพ ผลการศึกษาลังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	62	82.7
หญิง	13	17.3
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 82.7 เป็นเพศชายและร้อยละ 17.3 เป็นเพศหญิง

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงอันเนื่องด้วยสังคมปกาอะญอยก่องให้เพศชายเป็นผู้นำครอบครัวซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ยังสืบทอดมาจนปัจจุบัน ฉะนั้นเพศชายจึงเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับอาชีพและความเป็นอยู่ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงได้ให้ข้อมูล ในขณะที่ผู้นำครอบครัวออกไปปฏิบัติภารกิจนอกบ้านในขณะนั้น

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
21-35 ปี	46	61.3
36-55 ปี	26	34.7
56 ปีขึ้นไป	3	4.0
รวม	75	100

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 61.3 มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 21-35 ปี รองลงมาร้อยละ 34.7 มีอายุระหว่าง 36-55 ปี และร้อยละ 4 มีอายุตั้งแต่ 56ปีขึ้นไปตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่ในวัยแรงงานและวัยกลางคนซึ่งนับเป็นกำลังสำคัญของหมู่บ้าน

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	4.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	3	4.0
จบประถมศึกษา 6	31	41.3
ต่ำกว่าประถม 6	8	10.7
ไม่ได้เรียน	30	40.0
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่มีรับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 41.3 และ ร้อยละ 40.0 ในขณะที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในอัตราส่วนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 4.0 ส่วนในระดับอื่นๆ ซึ่งต่ำกว่าประถมปีที่ 6 ร้อยละ 10.7

การศึกษาในชุมชนเป็นหลักสูตรเฉพาะของชาวไทยภูเขาที่เน้นการอ่านออกเขียนได้และการเกษตรในครัวเรือน แต่เดิมมีอาคารเรียนเพียง 1 ห้องเรียนเล็ก เรียนรวมกันทุกชั้น ซึ่งในปัจจุบัน การศึกษาภาคปกติเปิดสอนถึงชั้นประถม 6 และได้ขยายการศึกษาออกไปในภาคการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย โดยสอนในวันหยุดสุดสัปดาห์ในระดับชั้นม.1-ม.6

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเชื้อชาติและสัญชาติ

เชื้อชาติ	สัญชาติ	จำนวน	ร้อยละ
ไทย	ไทย	6	8.0
ปกากะญอ	ไทย	69	92.0
	รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างถือสัญชาติไทย เชื้อชาติปกากะญอ ร้อยละ 92 และเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เพียงร้อยละ 8 ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้มานานับร้อยปี

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการนับถือศาสนา

ศาสนาที่นับถือ	จำนวน	ร้อยละ
พุทธ	54	72.0
คริสต์	17	22.7
ถือผี	2	2.7
อื่นๆ	2	2.7
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 72.0 รองลงมาคือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 22.7 นอกจากนี้ การนับถือผีและอื่นๆ มีจำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 2.7

ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ความเจริญและอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ประกอบกับมีพระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่ศาสนาในชุมชน ลำดับรองลงมานับถือศาสนาคริสต์อันเนื่องจากว่ามีมิชชันนารีเข้าไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านเช่นกัน และได้ชักชวนให้ชาวบ้านเลิกนับถือผีอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา แต่ในทางปฏิบัติในเรื่องการทำพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ยังคงมีอิทธิพลและถือปฏิบัติกันอยู่ไม่น้อย

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานะของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
แต่งงาน	65	86.7
โสด	9	12.0
รวม	74	98.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ แต่งงานและมีครอบครัวแล้วร้อยละ 86.7 รองลงมาได้แก่ บุคคลโสด ร้อยละ 12.0 จะเห็นว่าสังคมปกาเกะญอให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวและการแต่งงานสร้างครอบครัวมากกว่าการใช้ชีวิตอยู่เป็น โสด

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวน	ครอบครัว	ร้อยละ
2	1	1.3
3	6	8.0
4	23	30.7
5	18	24.0
6	7	9.3
7	4	5.3
8	3	4.0
10	2	2.7
11	2	2.7
14	1	1.3
15	1	1.3
	68	90.7
ไม่ระบุ	7	9.3
รวม	75	100.0

ส่วนใหญ่ครอบครัวกะเหรี่ยงจะมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมาคือ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0

เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขนาดเล็ก สาเหตุประการหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากสมาชิกที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนที่สูงกว่าชั้นประถมได้เข้ามาศึกษาและอาศัยอยู่ในตัวเมือง และบางครอบครัวก็มีสมาชิกไปทำงานต่างถิ่นหรือในเมืองด้วยเช่นกัน จากการศึกษาพบว่าครอบครัวขนาดใหญ่หรือครอบครัวขยายที่มีสมาชิกตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปมีจำนวนน้อยลงเรื่อยๆ

ตารางที่ 4.8 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะครอบครัว

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
อยู่ร่วมกันหลายครอบครัว	27	36.0
อยู่ครอบครัวเดียว	47	62.7
รวม	74	98.7

หมายเหตุ : ไม่ตอบ 1 ราย

หมู่บ้านทั้งสองแห่งมีครอบครัวที่อยู่ร่วมกันหลาย ๆ ครอบครัวในบ้านหลังเดียวกันคิดเป็นร้อยละ 36.0 และอยู่ครอบครัวเดียวในหนึ่งหลัง ร้อยละ 62.7 ชุมชนกะเหรี่ยงส่วนมากจะนิยมอยู่กันในลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย เนื่องด้วยตามธรรมเนียมชนเผ่าแล้วเมื่อบุตรสาวแต่งงานจะอาศัยอยู่กับบิดา มารดา สักระยะหนึ่งประมาณ 1-2 ปี หรือจนกว่าบุตรสาวคนรองลงไปจะแต่งงาน คู่ที่แต่งงานก่อนจะย้ายครอบครัวออกไป แต่นิยมปลูกบ้านใหม่ในบริเวณเดียวกับบ้านเดิมของตน แต่ปัจจุบันนี้จะขึ้นอยู่กับข้อตกลงของฝ่ายตรงข้ามว่า ต้องการให้ฝ่ายใดอาศัยอยู่ที่ใด

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อปี

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
2000	1	1.3
3000	1	1.3
5000	3	4.0
6000	1	1.3
10000	8	10.7
13000	4	5.3
15000	5	6.7
20000	19	25.3
24000	2	2.7
25000	2	2.7
30000	12	16.0
35000	3	4.0
40000	4	5.3
45000	1	1.3
50000	7	9.3
60000	1	1.3
100000	1	1.3
รวม	75	100

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อปี 20000 และ 30000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.3 และ ร้อยละ 16.0 ทั้งนี้เพราะว่านอกจากการปลูกข้างทำนาแล้ว ชุมชนจะไปรับจ้างทำงานทั่วไป มีรายได้หรือเงินเดือนระหว่าง 1800 ถึง 2000 บาทต่อเดือน หรืออาจจะรับจ้างตามฤดูกาลโดยคิดเป็นวันก็ได้เช่นกัน นอกจากนั้นกลุ่มที่มีรายได้มากกว่านั้น ซึ่งจัดเป็นกลุ่มย่อย จะทำการเกษตรแบบเข้มข้นเสริมรายได้ นอกจากการทำนาเพียงอย่างเดียวเช่นการปลูกพืชผัก ดอกไม้เมืองหนาว การค้าวัว หรือการเป็นพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อดอกไม้เมืองหนาว และผลผลิตของโครงการหลวงไว้จำหน่าย

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้หลัก

ประเภท	จำนวน	ร้อยละ
การขายผลผลิตทางการเกษตร	44	58.7
รับจ้าง	24	32.0
ขายสินค้าหัตถกรรม	1	1.3
อื่นๆ (รับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว)	6	8.0
รวม	75	100.0

พบว่าชุมชนกะเหรี่ยงทั้ง 2 แห่งยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 58.7 รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 32.0 ขายสินค้าหัตถกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว ร้อยละ 1.3 และอาชีพอื่นๆ คือการรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.0

จากการศึกษาพบว่า อาชีพรับจ้างมีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของอาชีพเกษตรกร เนื่องจากประชากรในหมู่บ้านได้เพิ่มจำนวนขึ้นในขณะที่พื้นที่ทำกินมีจำนวนจำกัดหรือเท่าเดิม ประชากรที่ไม่มีพื้นที่ทำกินจึงต้องหันมาประกอบอาชีพรับจ้างแทน ผู้ตอบแบบสอบถามระบุอาชีพรับจ้างที่แตกต่างกันออกไปเช่น ส่วนมากจะรับจ้างทั่วไป แล้วแต่ผู้ว่าจ้างจะให้ทำอะไรถ้าเป็นฤดูไถก็จะรับจ้างเก็บลำไยนอกหมู่บ้าน บางส่วนรับจ้างเกี่ยวกับการทำธุรกิจการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ส่วนน้อยเป็นพนักงานประจำอุทยานฯ เช่นเพาะกล้าไม้ เจ้าหน้าที่ควบคุมไฟป่า บางส่วนทำงานเป็นลูกจ้างของโครงการหลวง มีผู้ตอบว่ารับจ้างสานกำย และสี่ขาอย่างละ 1 ราย และส่วนหนึ่งรับจ้างเนื่องจากมีเวลาว่างจากอาชีพหลัก

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพหลัก

ประเภท	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา	66	88.0
ปลูกดอกไม้เมืองหนาว	3	4.0
ปลูกข้าว	3	4.0
อื่นๆ	3	4.0
รวม	75	100.0

อาชีพหลักของชุมชนคือ การทำนา คิดเป็นร้อยละ 88.0 ปลูกดอกไม้เมืองหนาว ลูกจ้าง และอื่น ๆ เช่นปลูกผักเมืองหนาว ประกอบอาชีพคนนำทางนักท่องเที่ยว ส่งดอกไม้ขายยัง กรุงเทพมหานคร มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 4.0

จากการศึกษาพบว่าลักษณะภูมิประเทศหรือทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านเช่น ที่น้ำขึ้นบันได ชาวบ้านส่วนมากจะทำนาค้า พื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับการทำสวนไม้ผลหรือทำไร่ไม่ยืนต้น

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพรอง

ประเภท	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างหรือลูกจ้าง	27	36.0
ทำไร่	15	20.0
ปลูกดอกไม้เมืองหนาว	14	18.7
ทำนา	10	13.3
อื่นๆ	5	6.7
ทำสวนไม้ผล	3	4.0
รวม	74	98.7

หมายเหตุ : ไม่ตอบ 1 ราย

ร้อยละของอาชีพรองนอกเหนือจากการทำนาในข้อ 11 แล้วก็คือการรับจ้างทั่ว ๆ ไป คิดเป็นร้อยละ 36.0 ส่วนการทำไร่ ซึ่งชาวบ้านระบุว่าทำไร่พืชผักล้มลุก ไร่กุหลาบ ไร่สตอเบอรี่ ร้อยละ 20.0 ปลูกดอกไม้เมืองหนาว ร้อยละ 18.7 ทำนา ร้อยละ 13.3 ทำสวนไม้ผล ร้อยละ 4.0 อันได้แก่ ไม้ผลเมืองหนาว เช่น ท้อ บ๊วย เป็นต้น และอื่น ๆ คือ ปลูกผัก ร้อยละ 6.7 ตามลำดับ

อันเนื่องมาจากสถานที่ตั้งของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นสถานที่ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกไม้เมืองหนาวจากโครงการหลวงด้วยเช่นกัน การทำอาชีพรองของชุมชนจึงมีความเกี่ยวข้องกัน และเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศเป็นหลัก

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการปลูกข้าวต่อการบริโภค

ปลูกข้าว	จำนวน	ร้อยละ
เพียงพอต่อการบริโภค	64	85.3
ไม่เพียงพอ	11	14.7
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถปลูกข้าวได้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละ 85.3 มีส่วนน้อย ที่ปลูกข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.7

ส่วนระยะเวลาในการซื้อข้าวจากตลาดมาบริโภค ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าปลูกข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค จะซื้อข้าวจากตลาด จากตัวเมืองจอมทอง และจากชาวบ้าน โดยเริ่มจากต้องซื้อ 2 เดือน 1 ราย 3 เดือน 4 ราย 4 เดือน 2 ราย 5 เดือน 1 ราย และสูงสุดคือ 7 เดือน 2 ราย ทั้งนี้มี 1 ราย ไม่สามารถระบุจำนวนเดือนได้ พอจะสรุปให้เห็นว่า เศรษฐกิจของชุมชนยังอยู่ในสภาพเศรษฐกิจแบบพอเพียง ผู้คนส่วนใหญ่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในหมู่บ้านได้อย่างไม่ยากแค้นนัก

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
เกี่ยวข้อง	21	28.0
ไม่เกี่ยวข้อง	54	72.0
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 72.0 ไม่ได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน มีเพียงร้อยละ 28.0 ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน

ทั้งนี้ ผู้ตอบว่า อาชีพมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน มีจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนมากให้เหตุผลว่า ขายผลผลิตให้นักท่องเที่ยว หรือ โครงการหลวง หรือการประกอบอาชีพของตนเองเป็นแปลงสาธิตให้นักท่องเที่ยวชม หรือเป็นสถานที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนหนึ่งถือหุ้นและทำงานกับโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการรับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว

รับทราบจาก	จำนวน	ร้อยละ
คณะกรรมการหมู่บ้าน	53	70.7
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	20	26.7
มัคคุเทศก์ (ไกด์)	1	1.3
บุคคลภายนอก	1	1.3
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับทราบข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวในชุมชนผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 70.7 รองลงมาได้รับทราบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร้อยละ 26.7 จะเห็นว่าการประชุมหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านยังมีความสำคัญและอิทธิพลต่อคนในชุมชนสูงกว่าบุคคลประเภทอื่น

ตารางที่ 4.16 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นถึง “ข้อดี” อันมีที่มาจากการทำงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

ข้อดี	จำนวน	ร้อยละ
ทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนามากขึ้น		
เห็นด้วย	49	65.3
ไม่เห็นด้วย	26	34.7
ทำให้คนท้องถิ่นไม่ย้ายไปอยู่ที่อื่น		
เห็นด้วย	32	42.7
ไม่เห็นด้วย	43	57.3
ลดการตัดไม้ทำลายป่า		
เห็นด้วย	55	73.3
ไม่เห็นด้วย	20	26.7
ทำให้เข้าใจสังคมหรือมีโลกทรรศน์กว้างขึ้น		
เห็นด้วย	50	66.7
ไม่เห็นด้วย	25	33.3
คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและถ่าย		
ทอดภูมิปัญญา		
เห็นด้วย	54	72.0
ไม่เห็นด้วย	21	28.0
รวม	75	100.0

ความเห็นต่อการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนส่งผลต่อชุมชนดังนี้ ทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนามากขึ้น เห็นด้วย ร้อยละ 65.3 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 34.7 การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นไม่ย้ายไปอยู่ที่อื่น เห็นด้วยร้อยละ 42.7 และไม่เห็นด้วยร้อยละ 57.3 ลดการตัดไม้ทำลายป่า เห็นด้วยร้อยละ 73.3 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 26.7 ทำให้เข้าใจสังคมหรือการมีโลกทัศน์กว้างขึ้น เห็นด้วยร้อยละ 66.7 และไม่เห็นด้วย ร้อยละ 33.3 การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและถ่ายทอดภูมิปัญญา เห็นด้วย ร้อยละ 72.0 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 28.0

จะเห็นว่า โดยภาพรวมแล้ว ชุมชนมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะส่วนใหญ่จะเห็นด้วยมากกว่าไม่เห็นด้วย เว้นแต่กรณีการย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น ซึ่งผู้เห็นด้วยมีน้อยกว่าผู้ไม่เห็นด้วย ทั้งนี้ มีส่วนหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามให้เหตุผลอื่นๆ ด้วย คือ การท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่ส่งผลให้เห็นเด่นชัดมากนัก เนื่องจากเพิ่งจะเริ่มต้นได้ 1 ปี บางส่วนเห็นว่าอนาคตน่าจะดีขึ้น บางส่วนให้เหตุผลว่ายังไม่เห็นทั้งผลดีและผลเสีย นอกจากนี้ยังมีผู้ให้เหตุผลเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าชุมชนมีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว อนาคตน่าจะดีขึ้น ผู้ตอบแบบสอบถามอีกส่วนหนึ่งตอบว่าทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนได้รับการจัดการดูแลสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และได้รับความรู้เพิ่มเติม และช่วยให้โรงเรียนได้รับบริจาคค่าอาหารกลางวัน

ตารางที่ 4.17 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นถึง “ข้อเสีย” อันมีที่มาจากการทำงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

ข้อเสีย	จำนวน	ร้อยละ
ทำให้ชุมชนวุ่นวาย ถูกรบกวนจากบุคคลภายนอก		
เห็นด้วย	12	16.0
ไม่เห็นด้วย	63	84.0
ถูกหลอกรับเอาสิ่งแปลกใหม่จากบุคคลภายนอก และไม่สนใจวัฒนธรรม		
เห็นด้วย	17	22.7
ไม่เห็นด้วย	58	77.3
คนเริ่มไม่พอใจกับวิถีชีวิตแบบเดิมแต่เริ่มให้ความ สนใจเงินตรามากขึ้น		
เห็นด้วย	23	30.7
ไม่เห็นด้วย	52	69.3
คนเริ่มไม่นับถือผีและการดูแลนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติแบบเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา		
เห็นด้วย	10	13.3
ไม่เห็นด้วย	65	86.7
ไม่ได้ใช้สถานที่ที่เคยใช้อยู่ปกติประจำวัน		
เห็นด้วย	7	9.3
ไม่เห็นด้วย	68	90.7
รวม	75	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ตอบปฏิเสธผลเสียที่มาจากการทำงานที่ยุ่งเหยิงมากกว่าตอบรับแสดงว่า โดยภาพรวมแล้วชุมชนมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการท่องเที่ยว เช่นคำถามดังนี้ การทำให้ชุมชนวุ่นวายจากการถูกรบกวนจากบุคคลภายนอก เห็นด้วย ร้อยละ 16.0 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 84.0 ถูกหลานรับเอาสิ่งแปลกใหม่จากบุคคลภายนอกและไม่สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่น เห็นด้วย ร้อยละ 22.7 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 77.3 คนเริ่มไม่พอใจกับวิถีชีวิตแบบเดิม แต่เริ่มให้ความสนใจเงินตรามากขึ้น เห็นด้วย ร้อยละ 30.7 ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 69.3 คนเริ่มไม่นับถือผีและการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา เห็นด้วย ร้อยละ 13.3 ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 86.7 และการไม่ได้ใช้สถานที่ที่เคยใช้อยู่ปกติประจำวัน เห็นด้วย ร้อยละ 9.3 และไม่เห็นด้วย ร้อยละ 90.7

ทั้งนี้ก็มีผู้ให้เหตุผลอื่น ๆ เสริม เช่น การท่องเที่ยวในชุมชนยังเป็นสิ่งใหม่ ยังไม่เห็นผลชัดเจนนัก ปัจจุบันยังไม่เกิดปัญหา ในอนาคตอาจจะเกิด หรือไม่มีข้อเสีย บางส่วนตอบว่า นักท่องเที่ยวทิ้งขยะในป่า ถ่ายสิ่งปฏิกูลผิดที่ผิดทาง บางส่วนตอบว่าขยะรบกวนวิถีชีวิตชาวบ้าน เป็นต้น

4.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มาจากการท่องเที่ยวในชุมชน

เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ตารางที่ 4.18 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นในระดับต่างๆ ถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มาจากการท่องเที่ยวในชุมชน

ข้อความ	ดีขึ้น		ไม่เปลี่ยนแปลง		เลวลง		ไม่มีความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้และมาตรฐานการครองชีพ	19	25.3	45	60.0	0	0.0	11	14.7
2. ชีวิตครอบครัว/ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก	5	6.7	63	84.0	0	0.0	7	9.3
3. โอกาสในการทำงานหรืออาชีพ	19	25.3	43	57.3	5	6.7	8	10.7
4. สภาพที่อยู่อาศัย	5	6.7	65	86.7	0	0.0	5	6.7
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	5	6.7	62	82.7	1	1.3	7	9.3
6. การศึกษา	16	21.3	50	66.7	2	2.7	7	9.3
7. ค่านิยมและวิถีชีวิต ตลอดจนความเชื่อเดิมๆ	1	1.3	66	88.0	1	1.3	7	9.3
8. ศิลธรรม/ความซื่อสัตย์	4	5.3	61	81.3	4	5.3	6	8.0
9. ประเพณีท้องถิ่นและพิธีกรรม	1	1.3	67	89.3	2	2.7	5	6.7
10. ภาษาท้องถิ่น	3	4.0	51	68.0	12	16.0	9	12.0
11. การแต่งกายตามประเพณีชนเผ่า	2	2.7	53	70.7	15	20.0	5	6.7
12. อาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน	10	13.3	57	76.0	2	2.7	6	8.0
13. ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น	8	10.7	58	77.3	2	2.7	7	9.3
14. ความสงบสุขของคนในชุมชน	6	8.0	60	80.0	3	4.0	6	8.0
15. ความโอบอ้อมอารี/มีน้ำใจและการแบ่งปันในชุมชน	2	2.7	64	85.3	1	1.3	8	10.7
16. การซื้อสิ่งและเคารพผู้อาวุโส	2	2.7	62	82.7	3	4.0	8	10.7
17. การได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ	36	48.0	29	38.7	3	4.0	7	9.3

เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความเห็นในช่อง “ไม่เปลี่ยนแปลง” จำนวนมากที่สุด เว้นแต่ในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ผู้คนส่วนใหญ่ตอบว่าดีขึ้นมากที่สุด ซึ่งเป็นผลกระทบเชิงบวก กล่าวคือ คิดเป็นร้อยละ 48.0 ในขณะที่ตอบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 38.7 ย่อมแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการพัฒนาสิ่งใหม่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การได้รับข้อมูลข่าวสารจะถูกพัฒนาขึ้น เป็นการเปิดหูเปิดตาชุมชนท้องถิ่นกับสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาในวิถีชีวิตประจำวันของตน ส่วนเหตุผลของผู้ที่ตอบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมากนัก ส่วนใหญ่จะให้เหตุผลว่า เนื่องจากโครงการเพิ่งเริ่มต้น หรือตนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านไม่มากนัก และบางคนให้เหตุผลว่ายังไม่เห็นเป็นรูปธรรมเป็นต้น ส่วนผู้ที่ตอบว่าไม่มีความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะให้เหตุผลว่า ต้องขอรอดูไปอีกสักระยะเวลาหนึ่ง การไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย จึงตอบได้ไม่ชัดเจนนัก บางส่วนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพิเศษ โดยให้เหตุผลว่าได้นำมาใช้มากขึ้น ในด้านความสงบสุขของชุมชน ส่วนหนึ่งตอบว่า บางครั้งถูกรบกวนจากการถูกชักใช้มากเกินไปจากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน

ที่น่าสังเกตในส่วนที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบเชิงบวก โดยในที่นี้ ผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนตั้งแต่ 10 ขึ้นไป ซึ่งแต่ละประเด็นเป็นเหตุ-ผล สัมพันธ์กัน อันได้แก่ รายได้และมาตรฐานการครองชีพ โอกาสในการทำงานหรืออาชีพเสริม การศึกษา และอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน คิดเป็นร้อยละเรียงตามลำดับดังนี้ 25.3 25.3 21.3 และ 13.3 ทั้งนี้เนื่องจากว่า เมื่อชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำงาน ไม่ว่าจะจากอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักก็ตาม จะส่งผลให้ชุมชนหันมากระตือรือร้นคุณภาพชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาหารการกินในชีวิตประจำวัน ผลคืออีกประการหนึ่งที่ชุมชนแห่งนี้ได้รับจากนักท่องเที่ยวคือ การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการเยี่ยมชมหมู่บ้านและห้องเรียนเล็ก ๆ ของเด็ก ๆ ทำให้เกิดความเมตตาสงสาร จึงได้ช่วยกันบริจาคค่าอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียน ทำให้เด็ก ๆ ในชุมชนได้รับประทานอาหารกลางวันที่สมบูรณ์มากขึ้นกว่าที่ไม่มีใครมาเยี่ยมชม และอีกส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา คือ การที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชนได้ขอความช่วยเหลือไปยังมูลนิธิที่ประเทศสิงคโปร์ ในการช่วยสร้างอาคารให้ใหม่ และได้รับการตอบตกลงให้ความช่วยเหลือมาแล้ว สิ่งเหล่านี้จึงเป็นผลดีและนำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีในช่วงปีแรกของการทำธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ที่เห็นเป็นรูปธรรมในแง่การลงทุนให้กับสังคมส่วนรวม และการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญขึ้นมากกว่าเรื่องของเงินตรา

ส่วนที่เป็นความกังวลของผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้คะแนนมากกว่า 10 ในแง่ผลกระทบด้านลบ หรือช่วงเลวลง มีอยู่ 2 ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ภาษาท้องถิ่นและการแต่งกายตามประเพณีชนเผ่า ซึ่งมีผู้ตอบ คิดเป็นร้อยละ 16.0 และ 20.0 เมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบด้านลบทางสังคมและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ที่เล็กน้อยแล้ว ใน 2 ประเด็นที่กล่าว คู่จะเป็นความกังวลของชุมชนมากที่สุด

สุด อันเนื่องจากว่าชุมชนทั้งสองแห่งมีรูปแบบและวิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่สืบทอดมายาวนาน นับผู้นำหมู่บ้านก็เป็นคนที่ 37 ในปัจจุบันนี้จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองในด้านการแต่งกายตาม ประเพณี และภาษาที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีความกังวลใจว่าสิ่ง เหล่านี้จะถูกวัฒนธรรมใหม่จากสังคมภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านกลืน อาจเกิดจากการได้เห็นนักท่องเที่ยว แต่งตัว ทำผมแบบแปลกใหม่ การพกพาสัตว์ติดตัว ของใช้ต่าง ๆ การต้องฝึกพูดภาษาไทย กลาง หรือภาษาอังกฤษมากขึ้น เป็นต้น แต่ในบางส่วนก็ไม้อาจจะกล่าวได้ว่ามาจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ในชุมชนได้เสียทั้งหมด เนื่องจากว่าได้มีเยาวชนรุ่นใหม่ได้เข้าไปศึกษาต่ออยู่ในตัวเมืองมากขึ้น จึงเห็นได้ว่ามีเยาวชนชายบางคนได้ข้อมสืบทอดตามแฟชั่นบ้างในหมู่บ้าน จากการสนทนากับชาลี สว่างธรรมกุล ชาวบ้านอ่างกาน้อย กล่าวว่ายังยอมรับ ได้อยู่ แต่หากเขาเห็นสตรีกะเหรี่ยงใส่สายเดี่ยว เขาจะเป็นคนแรกที่กระ โดคขึ้นประท้วงทันที

4.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่ต้องการทราบลักษณะการมีส่วนร่วมและการวัดระดับของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวดใหญ่ ดังนี้

ตารางที่ 4.19 แสดงลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร

ลักษณะการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
1. การร่วมกันค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา	3	4.0
- ระดับการมีส่วนร่วมมาก	12	16.0
- ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	4	5.3
- ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	56	74.7
- ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม		
2. การร่วมวางแผนงานกิจกรรม		
- ระดับการมีส่วนร่วมมาก	4	5.3
- ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	7	9.3
- ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	5	6.7
- ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม	59	78.7
3. การร่วมดำเนินกิจกรรม		
- ระดับการมีส่วนร่วมมาก	4	5.3
- ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	6	8.0
- ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	7	9.3
- ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม	58	77.3
4. การร่วมลงทุน		
- ระดับการมีส่วนร่วมมาก	4	5.3
- ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	4	5.3
- ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	10	13.3
- ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม	57	76.0
5. การร่วมติดตามประเมินผล		
- ระดับการมีส่วนร่วมมาก	7	9.3
- ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	8	10.7
- ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	13	17.3
- ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม	47	62.7

ผลการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของทั้ง 2 หมู่บ้านพบว่า โดยภาพรวมในทุก ๆ ด้านแล้ว ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมเป็นส่วนมาก กล่าวคือ

ประเด็นที่ 1 การร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ซึ่งภายใต้หัวข้อนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้ คือ 1. การพิจารณาถึงสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 2. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และ 3. การคัดสรรใจเข้าร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้คะแนนการไม่มีส่วนร่วม ร้อยละ 74.7 รองลงมาคือระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 16.0 ระดับการมีส่วนร่วมมาก และน้อยใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และ 5.3 ตามลำดับ

ประเด็นที่ 2 ด้านการร่วมวางแผนงานกิจกรรม โดยในหัวข้อนี้ได้แบ่งรายละเอียดย่อยดังนี้ คือ 1. การแต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนและดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน 2. การคัดสรรใจในการกำหนดแผนงาน/กิจกรรม และ 3. การให้คำปรึกษาในการทำแผนงาน/กิจกรรม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างตอบว่า ไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม คิดเป็นร้อยละ 78.7 รองลงมาอีก 3 ระดับใกล้เคียงกัน คือ ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 9.3 ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 6.7 และระดับการมีส่วนร่วมมาก คิดเป็นร้อยละ 5.3

ประเด็นที่ 3 ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม ตอบว่าไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม ร้อยละ 77.3 รองลงมา 3 อันดับใกล้เคียงกันคือ ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 9.3 ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง 6 ราย ร้อยละ 8.0 และสุดท้ายคือ ระดับการมีส่วนร่วมมาก ร้อยละ 5.3

ประเด็นที่ 4 ด้านการร่วมลงทุน โดยแยกออกเป็น 4 หัวข้อย่อย คือ การร่วมแรงร่วมใจ การร่วมแรงร่วมกาย การร่วมสติปัญญา/ความคิด และการร่วมกำลังทรัพย์ กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนการไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม ร้อยละ 76.0 ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 13.3 ระดับการมีส่วนร่วมปานกลางถึงมาก เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 5.3

ประเด็นที่ 5 การร่วมติดตามประเมินผล โดยได้ชี้แจงเป็นหัวข้อย่อย คือ 1. การคิดถึงผลดีและผลเสียที่มีการท่องเที่ยวในชุมชน 2. การคิดถึงประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และ 3. การคิดถึงอุปสรรคหรือปัญหาในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มตัวอย่างตอบว่าไม่มีส่วนร่วม/ไม่ร่วม ร้อยละ 62.7 ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 17.3 ระดับการมีส่วนร่วมปานกลางและมาก คิดเป็นคะแนนร้อยละ 10.7 และ 9.3 ตามลำดับ

จากผลการศึกษาภายใต้การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชนด้านการท่องเที่ยวนี้ โดยภาพรวมแล้วยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นส่วนมาก มีเหตุผลบางประการที่เป็นเช่นนี้ กล่าวคือ การท่องเที่ยวในชุมชนไม่ได้เริ่มต้นจากความคิดของชาวชุมชนเอง แต่เป็นการแนะนำจาก

บุคคลภายนอกผู้ชุมนุม ชุมชนเองไม่ได้ปฏิเสธเสียทีเดียว เนื่องจากเป็นสิ่งแปลกใหม่อีกประการหนึ่งที่ชุมชนจับตามองและบางส่วนซึ่งยังเป็นส่วนน้อย ได้เข้ามาสัมผัสหรือลองทำดู ชุมชนจึงต้องการเวลาในการพิสูจน์มากกว่านี้ มีเหตุผลอื่น ๆ ที่ชุมชนชี้แจงอีกคือ ยังขาดข้อมูลข่าวสาร ขาดความรู้ความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ คืออะไร เป็นอย่างไร ไม่มีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจนำเที่ยว ไม่มีเวลา บางส่วนตอบว่าขอใช้ชีวิตแบบชาวไร่ชาวนาอย่างเดิม บางส่วนตอบว่าไม่ใส่ใจ แต่ทั้งหมดที่ทำให้เหตุผลมากที่สุดคือ ไม่รู้ ไม่เข้าใจเพียงพอว่า คืออะไร และมีบางส่วนตอบว่า ขอรอดูสักระยะว่าจะดำเนินไปในรูปแบบใดแล้วค่อยเข้าร่วม เป็นต้น

4.3 สถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่มาจากการท่องเที่ยว

ในตอนนี้นำผู้วิจัยขอนำเสนอสถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่มาจากการท่องเที่ยว โดยเป็นการขยายผลการศึกษาของตอนที่ 2 เพื่อต้องการให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากขึ้น จึงใช้วิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพประกอบการค้นคว้า โดยนำเสนอในประเด็นดังนี้

4.3.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ชาวบ้านส่วนใหญ่สนใจความเป็นไปของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเจียบ ๆ กลุ่มชนกะเหรี่ยง โดยปกติจะเกรงใจบุคคลอื่น เลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ และไม่ชอบการแก่งแย่งแข่งขันกัน เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่งจะเริ่มต้นเมื่อเดือนสิงหาคม 2542 ณ หมู่บ้านอันเจียบสงบและเก่าแก่แห่งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังขาดความเข้าใจ แต่เนื่องจากที่หมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่ อ.บ.ต. ที่มีความเข้าใจและมีพื้นฐานจากการประกอบอาชีพเดิมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาก่อน จึงสังเกตเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน เป็นที่เคารพนับถือของลูกบ้านมาก ฉะนั้นในระยะแรกนี้จึงเป็นการชักชวนทำความเข้าใจเฉพาะกลุ่มที่สนใจเท่านั้น ได้มีการระดมหุ้นในระยะต้น หุ้นละ 500 บาท ชาวบ้านมาร่วมถือหุ้นประมาณ 50 กว่าหุ้น จำนวนคนประมาณร้อยละ 10 ของประชากรในหมู่บ้าน หุ้นใหญ่จะเป็นของผู้ประกอบการ โดยเงินทุนที่ได้มานี้ได้นำไปสร้างที่พัก ซั้อเต็นท์ และค่าจ้างคนงาน

ในระยะแรกกิจการล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด เริ่มจะดีขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม 2543 นี้จะมีการประชุมกันในทุก ๆ เดือน เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ในการประชุมเมื่อครบการดำเนินงาน 1 ปีที่ผ่านมา(เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2543) พอจะสรุปเหตุผลต่าง ๆ เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าเอกชนคือผู้เข้ามาลงทุนทำผลประโยชน์ ชุมชนไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม
2. ขาดงบประมาณในการประชาสัมพันธ์และทำการตลาด
3. ผลกำไรที่ได้ต่อเดือนยังต่ำ ชาวบ้านจึงไม่สนใจ
4. มีชาวบ้านบางส่วนไม่ต้องการให้มีการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะเกรงจะถูกจับได้ขณะทำผิดกฎหมาย เช่นเกรงว่าขณะลักลอบตัดไม้ จะมีนักท่องเที่ยวมาพบเห็น หรือเกรงว่าจะมีเรื่องเข้าใจผิดเกิดขึ้น แล้วนักท่องเที่ยวจะไปฟ้องเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้มาจับตน จึงไม่ให้ความร่วมมือ แต่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งเป็นรองหัวหน้าอุทยานฯ ยืนยันว่า ตั้งแต่ดำเนินการท่องเที่ยวมา 1 ปี ยังไม่มีใครไปฟ้องเรื่องอะไรดังกล่าวนี้เลย
5. บริษัทท่องเที่ยวอื่น ๆ ไม่นำนักท่องเที่ยวมา หรือนำนักท่องเที่ยวไปที่อื่น เนื่องจากไม่ต้องการเสียค่าที่พัก ค่าไกด์ท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นทัวร์ราคาต่ำกว่ามาก ซึ่งราคาและที่พักของทัวร์บ้านแม่กลางหลวงนี้สูงกว่าที่อื่น ๆ
6. ที่พักมีจำนวนจำกัด หากนักท่องเที่ยวมาพักพร้อม ๆ กันในเวลาเดียวกัน ซึ่งในขณะนั้นรับนักท่องเที่ยวได้เต็มที่เพียง 90 คน รวมบ้านพักและเต็นท์แล้ว (แต่ปัจจุบันนี้ได้มีการเพิ่มบ้านพักและเต็นท์ขึ้นอีกมาก(โดยเฉพาะเต็นท์) และบ้านพักที่สร้างขึ้นมาก็พยายามคงลักษณะของธรรมชาติและท้องถิ่นไว้ แต่มีความแข็งแรง)
7. ขาดเครือข่าย ยังไม่มีการรวมตัวกับเครือข่าย Eco-tourism อื่น ๆ ไม่มีการประสานงานแลกเปลี่ยนดูงาน
8. ในด้านบุคลากรท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกและพัฒนาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งฝึกการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้สื่อความหมายธรรมชาติยังทำได้ไม่คึก และฝึกได้ในจำนวนน้อยคน กล่าวคือประมาณ 4-5 คน(แต่ปัจจุบันนี้ได้ฝึกอบรมระยะสั้นเพิ่มขึ้นเป็น 10 คน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้ที่พอจะทำได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ ยังมีจำนวนน้อยคน)

จากเหตุผลหลาย ๆ ประการดังกล่าวพอจะทำให้มองเห็นอุปสรรคที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตลอดหนึ่งปีแรกที่ผ่านมา ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นอกจาก "ความใหม่" แล้ว ทางด้านการตลาดนับเป็นปัญหาใหญ่ในขณะนั้น แม้ว่าชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการถือหุ้นกิจการส่วนใหญ่จะรู้สึกหวั่นไหว และต้องการถอนหุ้นจากกิจการอันเนื่องด้วยขาดเงินปันผลในทุก ๆ เดือน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่กระนั้นก็ยังมีส่วนที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และยังคงมีจิตใจยื่นหัดต่อผู้ต่อไป เช่น นายสมศักดิ์ (เจ้าหน้าที่ อ.บ.ค.) โดยให้เหตุผลว่า ถึงแม้จะมีการท่องเที่ยวหรือไม่มีการท่องเที่ยว

เที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนก็ตาม ชุมชนก็ไม่ได้มีเสถียรภาพความมั่นคงในการอยู่อาศัย ต้องต่อสู้กับเจ้าหน้าทีป่าไม้ การทำมาหากินประสบปัญหาขึ้นทุกวัน ที่ดินทำกินนับวันก็จำกัดลงเรื่อย ๆ หากชุมชนไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็คงอยู่อย่างลำบาก เขาจึงเป็นหนึ่งในผู้คนที่คอยทำความเข้าใจและให้ภาพหรือทัศนคติในเชิงบวกต่อการท่องเที่ยวในชุมชน และคอยชักชวนผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วม ในอดีตแม้ว่ากะเหรี่ยงจะไม่ชอบแข่งขันหรือการนับถือเงินตรามากนัก แต่เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนต้องต่อสู้ดิ้นรนหาเงินเพื่อเลี้ยงครอบครัว จึงทำให้ในระยะต้น ๆ ที่มีการแนะนำการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ผู้นำครอบครัวใดที่ไปทำทัวร์ และมีรายได้เหมาะสมมาเข้าบ้าน จึงถูกมองด้วยสายตา "เขม่น" เล็กน้อยจากเพื่อนบ้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำการท่องเที่ยวในชุมชน จึงเกิดการขัดแย้งกันเล็กน้อย ในสายสัมพันธ์ของชุมชน เนื่องด้วยส่วนใหญ่แล้ว ชาวบ้านจะไม่กล้าเสี่ยง จะขอมองดูผู้อื่นทำก่อน เมื่อทำได้ดีแล้วจึงค่อยทำตาม ในระยะหลังมานี้ คือตั้งแต่เดือนธันวาคม 2543 ที่ผ่านมา เริ่มมีนักท่องเที่ยวรู้จักและมาใช้บริการกันมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ชาวบ้านจึงเริ่มมีกำลังใจ เริ่มหมุนเวียนกลับเข้ามาซื้อหุนกันเพิ่มขึ้นอีก 20-30 ราย และมีผู้ต้องการถอนหุ้นน้อยมาก คนเริ่มมองเห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องของรายได้เสริม และชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งก็สามารถขายสตอร์เบอร์รี่ได้ราคา และส่วนใหญ่จะมีไม่พอจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ในส่วนของชาวบ้านที่ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรท่องเที่ยวเลยนั้น จะให้เหตุผลว่าไม่มี ความรังเกียจนักท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน แม้ตนจะรู้สึกเงินอายุที่จะไปมองดูหรือเดินผ่านบริเวณที่ตั้งหรือที่พักแรม(ซึ่งอยู่หน้าหมู่บ้านห่างออกมาจากตัวชุมชน 2-3 กิโลเมตร) ก็ตาม เมื่อถูกถามเหตุผลว่าไม่ยอมมาทำทัวร์ด้วยหรือ ก็ตอบว่าเนื่องจากสามีหรือผู้นำครอบครัวไปรับจ้างทำสวนที่องค์พระธาตุฯ บนอุทยานฯ หลายปีแล้ว บางส่วนก็ไปรับจ้างเพาะกล้าไม้ให้กับกรมป่าไม้หรือหน่วยดับไฟป่า บ้างก็มีลูกชายวัยรุ่นซึ่งไปรับจ้างในเมือง เพราะชอบที่จะอยู่ในเมืองมากกว่ามาเดินป่านำนักท่องเที่ยว หรือบางเหตุผลกล่าววว่า เนื่องด้วยผู้ประกอบการต้องการคนรู้เส้นทางและสื่อความหมายได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นชายวัย 30 ปีขึ้นไปแล้ว

ฉะนั้นในส่วนของชาวบ้านจึงแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ประจำเผ่าและต้องการแสดงออกให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักรับทราบในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน อีกกลุ่มหนึ่งจะรู้สึกเงินอายุ และอึดอัดที่จะให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็นในบ้านของตน ด้วยรู้สึกต่ำต้อยและเกรงว่านักท่องเที่ยวจะมองว่าตนสกปรก เป็นเรื่องน่าอายต้องปิดบัง แม้แค่ภรรยาของผู้สื่อความหมายท้องถิ่นคนหนึ่งซึ่งทำงานนี้เป็นรายได้หลัก ก็ยังไม่เคยยอมเปิดบ้านให้คนแปลกหน้าเข้าชมโดยเด็ดขาด ในอีกหลาย ๆ บ้านมีลักษณะแตกต่างกันออกไป แม้ว่าเจ้าบ้านจะเป็นผู้มีน้ำ

ใจเชิญชวนให้ผู้วิจัยขึ้นไปนั่งพัก พูดคุยด้วย ต่างก็ออกตัวคล้าย ๆ กันว่า บ้านตนสกปรก ไม่เหมือนบ้านที่กรุงเทพฯ แม้ว่าในสายตาของผู้วิจัยแล้ว บ้านนั้นสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยดีก็ตาม

การที่การท่องเที่ยวในชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นนั้น สื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์ และวารสาร นิตยสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของธรรมชาติได้มาถ่ายทำ เผยแพร่ให้กับประชาชน อีกส่วนหนึ่งเป็นผลพลอยได้จากการปิดบริเวณที่ทำกร และที่พักบนยอดคอยอินทนนท์ เป็นเวลาชั่วคราว จึงทำให้นักท่องเที่ยวถูกแนะนำมายังหมู่บ้านแห่งนี้แทน ผู้ประกอบการเห็นว่าสื่อเหล่านั้นมีอิทธิพลมากที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวจะโทรศัพท์มาสอบถามล่วงหน้า และแจ้งว่าทราบมาจากสื่อ

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน และผู้คนส่วนใหญ่จะไม่รู้จักการทำธุรกิจค้าขายมาก่อนก็ตาม แต่อย่างน้อยร้อยละ 10 ของจำนวนพลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมกลุ่มนี้ได้ฝึกฝนทักษะ เริ่มมีการปรับตัว เริ่มฝึกคิด และฝึกฝนที่จะพึ่งพาตนเองให้ได้ในอนาคตระยะยาว สิ่งที่ไม่เคยอยู่ในความกังวลก็เริ่มถูกนำมาเป็นประเด็นพูดคุยในที่ประชุม อย่างเช่น จะให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปเหยียบคอยหัวเสือดีไหม เพราะชาวบ้านถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะนักท่องเที่ยวขึ้นไปมากขึ้นทุกวัน หรือความกังวลว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติจะเข้าใจผิดเกี่ยวกับความประพฤติกของชายกะเหรี่ยง เนื่องจากมีผู้ชายจากต่างจังหวัดเป็นคนไทยพื้นราบขึ้นมาทำมาหากินในหมู่บ้านกับนักท่องเที่ยวเกิดอาการเมาเหล้าจับต้องมือของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และพวกตนก็พูดภาษาอังกฤษไม่ได้จึงไม่อาจชี้แจงให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ ทำให้ชาวบ้านเป็นกังวลว่าหมู่บ้านจะเสียชื่อเสียงเป็นต้น จะเห็นว่าแม้ว่าชาวบ้านต้องการเปลี่ยนแปลงแต่ขณะเดียวกันก็ต้องการให้ทุกอย่างเป็นไปในทางที่ถูกที่ควรด้วยเช่นกัน ฉะนั้นชาวบ้านจึงได้ช่วยกันคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาและต้องการการปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งในการดำเนินธุรกิจนี้ด้วยตนเอง ผู้ประกอบการเองก็มีความเข้าใจและมีเจตนาที่ว่าจะช่วยให้เกิดชุมชนเข้มแข็งขึ้น และในที่สุดแล้วชุมชนจะสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง แม้ว่าในระยะต้นที่ผ่านมาจะเต็มไปด้วยอุปสรรคนานา เพราะชาวบ้านมีความเข้าใจว่าเมื่อนำเงินมาลงทุนแล้วต้องมีผลกำไรเร็ว ๆ มีเงินปันผลทุกเดือน ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีพอ ผู้ประกอบการจึงต้องมีความพยายามมากเป็นพิเศษที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวนี้อยู่รอดให้ได้ในระยะต้นนี้ จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการถือหุ้น ราคาหุ้น และเปลี่ยนเป็นสหกรณ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แทน ได้ลดราคาหุ้นจาก 500 บาท เป็น 100 บาทต่อหุ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สาขาภาคเหนือ ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะสร้างชุมชนแห่งนี้ให้เข้มแข็ง สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง จึงสนับสนุนให้งบการวิจัยแก่นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำโดย บุษบา ลิขการ และคณะในการช่วยพัฒนาศักยภาพ และความพร้อมให้กับชุมชน จัดให้มีการฝึกอบรมดูงาน ฝึกทักษะต่างๆ

ด้านการท่องเที่ยว เป็นเวลาหนึ่งปีครึ่ง โครงการเริ่มต้นในเดือน มกราคม 2544 ในระยะแรกที่ได้เริ่มประชุมชาวบ้านจากทั้งสองหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2544 เพื่อค้นหาบริบทของชุมชน ณ หมู่บ้านอ่างกาน้อย ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกับทีมงานนักวิชาการดังกล่าวในการเก็บข้อมูลทำให้พบเห็นกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน และกลุ่มเด็กๆ มาร่วมประชุมด้วยความกระตือรือร้น โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านอ่างกาน้อย ได้แสดงความต้องการให้หมู่บ้านของตนเป็นสถานประกอบการท่องเที่ยวเหมือนอย่างหมู่บ้านแม่กลางหลวงด้วย เพราะทุกวันนี้เป็นเพียงสถานที่ที่นักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาชมหมู่บ้านประปราย และมีพ่อบ้านจากบางหลังคาเรือนที่ไปประกอบการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่กลางหลวงเท่านั้น กลุ่มแม่บ้านให้เหตุผลเรื่องแรงจูงใจเรื่องรายได้เป็นหลัก จากการจัดทำการศึกษาวิจัยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal, PRA) ครั้งนี้ ชาวบ้านได้ช่วยกันค้นหาข้อดี ข้อเสีย ของหมู่บ้านตนเองออกมาดังนี้คือ

บ้านอ่างกาน้อย หมู่ที่ 17

ข้อเสียของหมู่บ้านที่มีอยู่ มีดังนี้

1. ปัญหาขยะบริเวณรอบ ๆ บ้าน และที่มีทั่วไปในหมู่บ้าน
2. ศาลาประชาคมของหมู่บ้านตั้งอยู่ในที่ไม่เหมาะสม
3. ถนนทางเข้าหมู่บ้านบางช่วงยังต้องปรับปรุงแก้ไข
4. ไม่มีไฟฟ้าใช้
5. ไม่มีโทรศัพท์ในหมู่บ้าน
6. ถนนเป็นดินลูกรัง
7. ระบบประปาหมู่บ้าน ขาดบ่อพักน้ำ ขาดแทงค์น้ำ
8. สะพานเข้าหมู่บ้านต้องปรับปรุง และ โรงเรียนสำหรับเด็ก โดยเฉพาะในฤดูฝนเป็นปัญหาในการเดินทางมาก โดยเฉพาะกับเด็กเล็ก
9. ขาดอุปกรณ์กรองน้ำที่สะอาดไว้ใช้
10. ขาดที่ทิ้งขยะที่เป็นศูนย์รวมของขยะทั้งหมู่บ้าน เพราะขณะนี้แต่ละบ้านต้องขุดหลุมขยะของตนเอง
11. สถานรับเลี้ยงเด็กขาดวัสดุอุปกรณ์ และขาดครู
12. จุดอ่อนด้านการศึกษา(น้อย) การศึกษาอยู่ในขั้นต่ำ ต้องการทุนการศึกษา
13. ต้องการกองทุนเสริมสำหรับกลุ่มแม่บ้าน
14. ชุมชนต้องการให้มีการสร้างอาชีพช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

ส่วนข้อดีของหมู่บ้านที่มีอยู่ ชาวบ้านได้ช่วยกันคิดออกมามีดังนี้คือ

ข้อดีของหมู่บ้าน

1. สภาพของป่าไม้ยังสมบูรณ์
2. ความโอบอ้อมอารี และมีน้ำใจจากชาวบ้านในการต้อนรับแขกที่มาเยือน
3. มีสินค้าพื้นเมือง เช่นผ้าทอพื้นบ้าน
4. ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้าน
5. ชาวบ้านมีความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว (เป็นผู้สื่อความหมายท้องถิ่น)
6. หมู่บ้านปลอดภัยเสพติด
7. มีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

ส่วนหมู่บ้านแม่กลางหลวง ชาวบ้านได้สรุปข้อดี ข้อเสีย ที่พบเห็นในหมู่บ้านดังนี้ คือ

ข้อเสียของหมู่บ้าน

1. สภาพถนนทางเข้าหมู่บ้าน ไม่ดี
2. ไม่มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน
3. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาของเสียงดังรบกวน ปัญหาขยะมูลฝอย ซึ่งชาวบ้านระบุไว้ว่าบางครั้งรอบครัวยังไม่ได้ซูด หลุมฝังกลบขยะในครัวเรือนของคน
4. ชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ดีพอ บางส่วนเท่านั้นที่เข้าใจ
5. ความเข้าใจผิดของนักท่องเที่ยวในการสื่อข้อมูลจากชาวบ้านที่ไม่ถูกต้อง และไม่เป็นที่ธรรมกับกะเหรี่ยง แต่เป็นเรื่องของธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง หรือเป็นเรื่องของระบบนิเวศ เมื่อชาวต่างชาติถ่ายรูปแล้วไปเผยแพร่ว่าเป็นฝีมือของชาวเขาทำลายป่า ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับชนเผ่ากะเหรี่ยง ทำให้ชนเผ่าของคนเสียหายไปด้วย
6. เจ้าของพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ประกอบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเกรงว่าหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งของราชการอาจจะใช้อำนาจไม่ชอบ ยึดพื้นที่และธุรกิจไปเป็นของราชการ และเจ้าของพื้นที่ข้างเคียงก็กังวลว่า หากเป็นเช่นนั้น คนก็จะพลอยถูกบีบบังคับให้ทำมาหากินลำบากไปด้วย

ข้อดีของหมู่บ้าน

1. ชาวบ้านมีวัฒนธรรมประจำเผ่า
2. ชาวบ้านมีความร่วมมือกันในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ
3. ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดี มีไมตรีกับคนต่างถิ่น
4. ชาวบ้านยึดถือในประเพณีดั้งเดิมที่แสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวได้ชม เช่น ประเพณีผูกข้อมือ และประเพณีการเลี้ยงผีต่าง ๆ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่
5. ชาวบ้านยังมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
6. มีการดูแลป้องกันเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ
7. ลดการทำลายป่า จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังหมู่บ้าน

จากข้อมูลข้อดีและข้อเสียที่ชาวบ้านพบเห็นในหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้ ทำให้พบข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบที่แตกต่างกันเป็นที่น่าสังเกต กล่าวคือ บ้านแม่กลางหลวงเป็นที่ตั้งของสถานประกอบการท่องเที่ยว และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวด้วย ส่วนบ้านอ่าวกาน้อย ยังไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวเท่าใดนัก เนื่องจากไม่ใช่เป็นสถานที่ ในการทำกิจกรรมของนักท่องเที่ยว ชาวบ้านยังคงมีวิถีชีวิต โดยลำพังจากบุคคลภายนอก ในด้านข้อดีของหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความเห็นที่ไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเป็นกะเหรี่ยงเหมือนกัน แต่ในด้านข้อเสียที่พบในหมู่บ้าน สิ่งที่ทั้งสองหมู่บ้านมีปัญหาคล้ายคลึงกัน คือ ปัญหาเรื่องการขาดระบบสาธารณูปโภคด้านไฟฟ้า และถนนหนทาง เป็นประการสำคัญ แต่นอกเหนือจากปัญหาด้านสาธารณูปโภคแล้ว ดูเหมือนว่าชาวบ้านแม่กลางหลวงจะสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่มาจากการท่องเที่ยวตลอด 1 ปีเศษที่ผ่านมาได้หลายประเด็น ในขณะที่บ้านอ่าวกาน้อยจะไม่มีประสบการณ์ดังกล่าวเลย ชาวบ้านจึงเน้นหรือมองปัญหาของตนไปในความขาดแคลนและความไม่พร้อมในปัจจุบัน ด้านระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นด้านต่าง ๆ ที่หมู่บ้านยังขาดแคลนอยู่มาก เพราะชาวบ้านมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะมีให้พร้อมไว้สำหรับการที่หมู่บ้านสามารถใช้เป็นที่ตั้งของสถานประกอบการท่องเที่ยวในอนาคตได้ หรือเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของตนเองให้ทัดเทียมกับหมู่บ้านอื่น

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าบ้านแม่กลางหลวงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจากที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในหมู่บ้านหลายประเด็น และมองปัญหาได้ชัดเจนมากกว่า แม้ว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่งดำเนินการมาได้เพียงไม่นานนักก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ชาวบ้านเริ่มมีความวิตกกังวลและใส่ใจกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นำมาซึ่งความ

กระตือรือร้นที่จะช่วยกันป้องกัน แก้ไขปัญหา พร้อม ๆ กับความรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นกว่าเมื่อไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

4.3.2 ศึกษาถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นกับชุมชน

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนที่แล้วว่า เมื่อการท่องเที่ยวดำเนินมาได้ในระยะหนึ่ง ชาวบ้าน เริ่มตระหนักถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้น ในระยะต้นพอจะสรุปออกมาเป็น ประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

4.3.2.1 ผลกระทบด้านบวก

1) การเพิ่มขึ้นของรายได้และการมีอาชีพเสริม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีความพึงพอใจกับการปฏิบัติภารกิจและรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวอันนี้ ไม่ว่าจะเป็นนักการภารโรง แม่บ้าน ผู้สื่อความหมายท้องถิ่น ลูกหาบ ผู้นำทาง ผู้จัดการดูแล ตลอดจนผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สตอปเบอรี (โดยเฉพาะกลุ่มหลังนี้เป็นผู้ได้รับผลกระทบด้านบวกโดยตรงมากกว่าทุกกลุ่ม) ต่างก็ยอมรับว่ารายได้ที่ได้รับต่อเดือนทำให้ตนพออยู่ได้ในหมู่บ้านแห่งนี้ และมีความปรารถนาที่จะเห็นการพัฒนาและความมั่นคงถาวรของกิจการตลอดไป จนถึงรุ่นลูกของตนเลยทีเดียว แม้การศึกษาพบว่ารายได้ต่อเดือนของพวกเขาเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่แล้วจะห่างไกลกันมากอย่างเทียบกันไม่ได้ก็ตาม แต่คนกลุ่มนี้ก็มีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตน ประกอบกับความเป็นอยู่อย่างประหยัด จ่ายเฉพาะค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น ผ่อนรถจักรยานยนต์ หรือส่งเสียให้ลูกได้เล่าเรียนหนังสือในเมือง เป็นต้น ส่วนค่าใช้จ่ายที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนในเมือง แต่เป็นสิ่งฟุ่มเฟือยของชาวชุมชนนั้นแทบจะไม่มีหรือมีก็น้อยมาก ทั้งนี้ เนื่องด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ของชุมชนเองที่ยังเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ชุมชนพยายามอยู่อย่างสมถะที่สุด เช่น ชุมชนยังยึดมั่นอยู่ในระบบการผลิต การบริโภค ความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน จากการพูดคุยสัมภาษณ์กับชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นเด็กตั้งแต่ระดับประถมปลาย มัธยม จนถึงผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ทุกคนจะภาคภูมิใจกับการทำนา ปลูกข้าว กะเหรี่ยงทุกคนจะปลูกข้าวเป็น และถือว่าข้าวเป็นอะไรที่อยู่ในสายเลือดของกะเหรี่ยงทุกคน พวกเขาเชื่อว่าทุกบ้านจะต้องมีขี้ข้าว เล็ก ๆ ทุกคนจะช่วยพ่อแม่ทำงาน คำนานา โดยไม่ต้องบังคับขู่เข็ญแต่ประการใด การถ่ายทอดวัฒนธรรมในครอบครัวจากคนรุ่นหนึ่งถึงอีกรุ่นหนึ่งยังมีความเหนียวแน่นในชุมชน และพวกเขาก็มีความสุขกับการอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชนของตนเอง

จากการสังเกต พบว่าการที่หมู่บ้านขาดระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า หรือถนนลาดยางอย่างดี อาจจะเป็นผลดีในแง่ที่เป็นตัวชะลอการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไม่ให้ไปเร็วเกินไปเป็นได้ เพราะชุมชนไม่ต้องใส่ใจกับสื่อทางโทรทัศน์ ที่โฆษณาสินค้าเกินความจำเป็นของชุมชน และกับเยาวชนกะเหรี่ยงในหมู่บ้านมากมายนัก อย่างมากที่สุดที่เด็ก ๆ และชาวบ้านชมคือ ละครโทรทัศน์หลังข่าวสองทุ่มสักหนึ่งเรื่อง ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีโทรทัศน์อยู่เพียงเครื่องเดียวทั้งหมู่บ้าน โดยใช้แบตเตอรี่ปั่นไฟ หากช่วงไหนที่ละครสนุก ชาวบ้านก็จะรับมาของที่นั่งกันจนเต็มบ้าน

จากการให้สัมภาษณ์ ยังพบว่า ชาวบ้านจะนิยมฟังวิทยุรายการของปกากะญอช่วงประมาณหนึ่งทุ่มก่อนละครโทรทัศน์ เด็ก ๆ จะได้ฟังภาษากะเหรี่ยง นิทาน เพลง คำสอน และยังเป็นที่ถกเถียงกันต่อญาติ ต่างข่าวญาติที่ป่วยไข้ก็ช่วย จึงถูกจัดเป็นสื่อบันเทิงนันทนาการของชุมชน ส่วนถนนลูกรังในหมู่บ้านก็เป็นตัวกั้นบุคคลภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านได้ทางหนึ่ง เพราะก่อนหน้าที่จะมีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน ผู้คนจะไม่แวะเวียนเข้ามา ชาวบ้านจึงเข้านอนไม่คิดนัก โดยนอนรวม ๆ กันรอบ ๆ กองไฟในครัวในหน้าหนาว และตื่นนอนแต่เช้าเพื่อเริ่มต้นกับภารกิจในวันใหม่ ชุมชนจึงมีวิถีชีวิตอยู่อย่างสมถะ แม้จะมีรายได้น้อย แต่ก็มีความสุข

2) เพิ่มความรู้ตึกหวงแทนปกป้องและรักษาวัฒนธรรมประจำเผ่า

เมื่อไม่มีคนแปลกถิ่นแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน ชุมชนไม่ได้รู้สึกต้องระมัดระวังกับพฤติกรรมหรือขนบประเพณีของคนมากนัก แต่เมื่อมีความรู้สึกว่ามีคนมาจ้องสังเกต จึงเกิดความระวังขึ้น เกรงจะเกิดการเข้าใจผิด และมองพวกตนผิดไป เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้าน อย่างน้อยที่สุดชาวบ้านก็ได้ตื่นตัวช่วยกันสอดส่องดูแลเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ในผู้คนในหมู่บ้านให้ตั้งอยู่ในสิ่งที่ถูกที่ควร ในการประชุมแต่ละครั้ง ชาวบ้านจะนำปัญหาที่พบเห็นมาพูดคุยในที่ประชุมและจะเป็นกังวลเป็นพิเศษหากปัญหานั้นไปกระทบต่อภาพพจน์ของกะเหรี่ยง อย่างเช่น ชาวบ้านจะออกมายิงหนูที่ไปกัดกินผลผลิตทางการเกษตรในตอนกลางคืนเสียหาย แต่ก็มี ความกังวลใจว่านักท่องเที่ยวเมื่อได้ยินเสียงปืนจะคิดว่าพวกคนแอบล่าสัตว์ป่าอยู่ หรือการพร้อมใจกันแต่งกายประจำเผ่า (โดยเฉพาะผู้ชายที่ไม่ค่อยชอบแต่งกันแล้ว) เป็นชุดทำงานหรือแบบฟอร์มในการทำงาน การท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จัก การฟื้นฟูการชอเพลงขึ้นมาใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งประเพณีการผูกข้อมือในโอกาสต่าง ๆ โดยให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก และได้เข้าร่วมด้วย รวมตลอดถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผู้มีความชำนาญกว่าหรือผู้อาวุโสกว่าถ่ายทอดให้รุ่นน้องได้เข้าใจ และส่งต่อไปยังบุคคลภายนอก แม้ว่าในส่วนนี้ยังทำได้ไม่มากนัก เพราะขาดคำเรียกในภาษากลาง และขาดเทคนิคการพูดคุยก็ตาม แต่ก็ เป็นสิ่งซึ่งผู้นำทางหรือผู้สื่อความหมายท้องถิ่นกำลังพยายามปรับปรุง ฝึกฝนกันขึ้นมาอย่างขมุกขมัว

ผู้สื่อความหมายท้องถิ่นบางคนให้สัมภาษณ์ว่า เขาเจอกับคำถามแปลก ๆ จากนักท่องเที่ยวด้วยกัน เช่นถามว่า พวกเขาเป็นแบบเดียว หรือพวกเดียวกับกะเหรี่ยง Gods army หรือไม่ เขาจึงมีความรู้สึกว่ายังมีคนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยรู้จักชนเผ่ากะเหรี่ยงในประเทศไทยเลย เขาจึงต้องใช้ความพยายามมากเป็นพิเศษที่จะแนะนำตัวให้เป็นที่รู้จักกับบุคคลภายนอก

3) สร้างการพัฒนา เพิ่มความช่วยเหลือสู่ชุมชน

การท่องเที่ยวของชุมชนได้ช่วยให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของบุคคลและหน่วยงาน มูลนิธิต่าง ๆ ที่แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชม โรงเรียนหมู่บ้าน ได้เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุย และจบลงด้วยการให้ความช่วยเหลือด้วยกัน เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลืออาหารกลางวัน การสร้างห้องเรียนให้ใหม่ การบริจาคสิ่งของเสื้อผ้าจากนักท่องเที่ยวหลังจากกลับจากการท่องเที่ยวแล้ว สิ่งเหล่านี้นับเป็นประโยชน์สำหรับชุมชนที่ยังขาดแคลน และเด็กเล็ก ๆ ของหมู่บ้านช่วยลดความรู้สึกต่อต้านและเพิ่มความเป็นมิตรให้กับชุมชน

4) เป็นสนามแนะนำระบบนิเวศธรรมชาติ และปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและบุคคลทั่วไป

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยว ณ ที่แห่งนี้ จะเป็นผู้ที่สนใจในธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวที่มาจะได้รับคำแนะนำให้ความรู้จากผู้สื่อความหมายธรรมชาติ ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับการปลูกจิตสำนึกรักธรรมชาติ และการแนะนำระบบนิเวศป่าในธรรมชาติ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกะเหรี่ยง และมีจำนวนไม่น้อยที่โรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้นำนักเรียนมาเข้าร่วมกิจกรรมธรรมชาติเหล่านี้ นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดบทเรียนธรรมชาติที่ถูกต้องจากสนามจริง สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการปูพื้นฐานให้ช่วยกันรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจิตใจของทุกคนได้เป็นอย่างดี

5) ช่วยลดการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่า

เมื่อเส้นทางธรรมชาติต่าง ๆ ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เดินผ่านเข้าไปเยี่ยมชม ทำให้ชาวบ้านรู้สึกหวั่นเกรงว่าอาจจะพบกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในขณะที่กำลังทำผิดกฎหมายอยู่ เช่น การลักลอบตัดไม้ หรือการยิงสัตว์ ทำให้เพิ่มความไม่สะดวกในการปฏิบัติมากขึ้น ชาวบ้านบางคนที่ถูกชักชวนให้เข้ามาทำงานการท่องเที่ยวในชุมชนก็เคยเป็นนายพรานล่าสัตว์มาก่อน เมื่อเขามีอาชีพและรายได้อย่างสม่ำเสมอจึงไม่มีความจำเป็นที่จะไปหาของป่าที่ผิดกฎหมายอีก และผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวยังได้พยายามอธิบายชักจูงให้ผู้ที่ยังล่าสัตว์อยู่ ให้หยุดการกระทำและหันมาร่วมในกิจกรรมและหารายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย

6) ลดการย้ายถิ่น ช่วยสร้างงานและการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง

มีหนุ่มสาวบางคนที่กลับมามีบ้าน และได้เข้าร่วมทำงานกับการท่องเที่ยวในชุมชน พวกเขารู้สึกพอใจกับงานและรายได้ แม้บางคนจะเคยผ่านงานในเมืองใหญ่มาแล้วก็ตาม พวกเขาปรารถนาที่จะได้รับการฝึกฝนเพิ่มขึ้น และต้องการให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไป ผู้สื่อความหมายท้องถิ่นหรือผู้นำทางบางคนที่มีลูกชาย-หญิงในวัยหนุ่มสาวและกำลังทำงานรับจ้าง หรือไม่ก็ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมืองให้สัมภาษณ์ว่า ถ้าการท่องเที่ยวในชุมชนดีขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะทำให้ลูกกลับมาทำงานที่นี่ ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวในชุมชนต่างก็ตระหนักถึงความไม่แน่นอนของถิ่นอาศัย การจัดการป่าไม้ของทางการ พื้นที่ทำกินอันจำกัด ความไม่แน่นอนของผลผลิตและราคาของพืชผลการเกษตร และพิชภัยต่อสารเคมีในการทำการเกษตรแบบเข้ม พวกเขาตระหนักถึงปัญหาที่มีต่อสุขภาพและต้องการลดการทำเกษตรลง (ยกเว้นการทำนา) โดยหันมาหารายได้จากการท่องเที่ยวแทน เหตุผลประการหลังนี้ กลุ่มแม่บ้านอังกาญน้อยกล่าวถึงมาก นอกเหนือจากเรื่องรายได้เสริมแล้ว โดยกลุ่มแม่บ้านพยายามชักชวนให้นักวิชาการที่ทำงานวิจัย โดยทุน ส.ก.ว. ให้เข้ามาช่วยเหลือให้มีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเหมือนอย่างที่มีในหมู่บ้านแม่กลางหลวง เพื่อพวกเขาจะได้ทำงานมีรายได้เพิ่ม

ในส่วนของผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้พยายามถ่ายทอดฝึกฝนให้คนในท้องถิ่นสามารถยืนหยัด บริหารงานได้ด้วยตนเอง เพื่อในวันหนึ่งข้างหน้าเมื่อชุมชนเข้มแข็งพอ สามารถทำงานกันเองได้ มีความชำนาญและความพร้อม ชุมชนจะสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เป็นของชุมชนเองโดยลำพังได้ สิ่งนี้จึงเป็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนในเชิงบวกเป็นการแนะนำสิ่งใหม่ให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ปรับตัว เพื่อที่จะสามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปทุกวัน

4.3.2.2 ผลกระทบด้านลบ

ในการพัฒนาใด ๆ เราไม่อาจที่จะได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมาโดยไม่เสียสิ่งใดเลย การท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนี้ก็เช่นกัน แม้จะส่งผลกระทบด้านบวกในหลายประการ แต่ผลกระทบด้านลบที่ติดตามมาก็มีเช่นกันดังนี้ คือ

1) ปัญหาขยะ แมลงวัน และมลพิษทางเสียง

ขยะที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว นับเป็นปัญหาที่กังวลใจกว่ามลภาวะอย่างอื่น ๆ แม้ว่าผู้ประกอบการจะพยายามหาทางป้องกันในทุกรูปแบบแล้วก็ตาม เช่น การให้ความรู้ ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวไม่ให้ทิ้งขยะเรี่ยราด การแจกถุงพลาสติกตามที่พัก เดินที่ เมื่อเข้าพักหลังละ

3 ใบ และให้ช่วยนำกลับบ้านไปทิ้งยังพื้นราบ แต่กระนั้นก็ตาม นักท่องเที่ยวก็มักจะไม่หอบอุ้งขยะ กลับไปด้วยเสมอ ผู้ประกอบการให้สัมภาษณ์ว่า แต่อย่างน้อยการแจกถุงก็ยังช่วยลดการเดินทางเก็บเศษ กระดาษทิชชู เศษห่อลูกอมพลาสติก ซึ่งมีมากที่สุดจนเก็บไม่ทัน และเหลือตกค้างตามที่ต่างๆ สิ่งที่ผู้ประกอบการพยายามทำงานสำเร็จคือ การรณรงค์ให้ชาวบ้านที่มาจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว ละเว้นการใช้โฟม และสารเคมีในผลผลิต จนชาวบ้านเห็นความสำคัญ และยังช่วยกันสร้างจิตสำนึกต่อ ๆ กันไปอีกด้วย เมื่อขยะถูกสะสมจนเต็ม 1 ถังรถกระบะ ผู้ประกอบการจะจ้างให้คนไปทิ้งยังหลุมขยะที่ทางอุทยานฯ จัดไว้ให้ และเป็นที่ทิ้งขยะของทางอุทยานแห่งชาติออยอินทนนท์ ซึ่งตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 8 จากแยกจอมทอง เป็นหลุมขยะขนาดใหญ่ ซึ่งชาวบ้านก็เป็นกังวลว่า เป็นการกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธี เพราะเป็นผลเสียต่อต้นน้ำแหล่งน้ำ ซึ่งเมื่อ 3 ปีก่อน ได้เกิดไฟไหม้ป่า ลูกกลมมาถึงกองขยะ จนไม่สามารถควบคุมไว้ได้ ผู้ประกอบการกล่าวว่า ความจริงแล้วทางอุทยานฯ มีเตาเผาขยะด้วยเช่นกัน แต่ไม่มีคนแยกขยะ เลยไม่ได้ใช้งาน ขยะในหมู่บ้านที่เกิดจากนักท่องเที่ยวจะถูกเก็บไว้ในถุงดำขนาดใหญ่ ขณะที่รถขนถ่ายไปทิ้งก็เกิดการหมักหมม ส่งกลิ่นจนแมลงวันหัวเขียวขนาดใหญ่บินมาจากที่ใดไม่ทราบได้ เป็นฝูงใหญ่ และยังมีบรรกวนเข้ามายังเพิงพักรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยวที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันอีกด้วย นับเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบการต้องรีบหาทางป้องกันแก้ไข

มลพิษทางเสียง

แม้ว่าจุดที่ตั้งของสถานประกอบการและที่พักจะอยู่ห่างออกมาจากตัวหมู่บ้านแล้วก็ตาม แต่การเข้าค่ายของนักเรียนนักศึกษาที่มาทัศนศึกษาจำนวนเป็นร้อย ก็ยากที่จะควบคุมเสียงสนทนาพูดคุยกันได้ ถึงแม้จะไม่มีการใช้เครื่องขยายเสียงใด ๆ ก็ตาม นอกจากนี้เสียงของมนุษย์ก็ยังมีบรรกวน นก และสัตว์ป่ายามที่เดินผ่านไปอีกด้วย การจำกัดจำนวนของผู้มาเข้าค่ายโดยแบ่งกันมาหลาย ๆ ครั้ง น่าจะส่งผลดีว่าการมาคราวละมาก ๆ ในเวลาเดียวกัน

2) การบรรกวนสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นที่สูง

ผลกระทบต่อด้านลบในข้อนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับจำนวนนักท่องเที่ยว ความถี่ของการบุกเบิกและการเข้าไปบุกเบิกในพื้นที่ใหม่ ๆ ถึงแม้จะมีการให้ความรู้และเพิ่มความระมัดระวังจากผู้ประกอบการ ผู้สื่อความหมาย หรือผู้นำทางแล้วก็ตาม สอดคล้องกับหนึ่งในแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของธุรกิจท่องเที่ยวของ ชยันต์ ผลโกลด์ ที่กล่าวว่า นักท่องเที่ยวคือผู้บริโภค ไม่ใช่แก่นุรักษ์หรือนักมานุษยวิทยา แม้แต่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ตาม ก็จัดอยู่ในประเภท "ผู้บริโภค" แม้จะมีแนวโน้มว่าเป็นผู้มีจรรยาบรรณ และมีใจ โน้มเอียงมาทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก็ตาม

3) ขาดความอิสระในการใช้พื้นที่และรบกวนความเป็น "ส่วนตัว" ของชุมชน

ผลกระทบด้านลบในประเด็นนี้อาจจะไม่รุนแรงนัก แต่ก็ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เคยอยู่อย่างอิสระและเงียบสงบจากบุคคลภายนอกมาเป็นเวลานาน แม้ว่าผู้ประกอบการจะจัด โปรแกรมหรือกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวให้มีโอกาสรบกวนชาวบ้านน้อยที่สุดก็ตาม ในข้อกำหนดของผู้ประกอบการที่แจ้งให้นักท่องเที่ยวเมื่อมาถึงในวันแรกคือ การไม่เข้าไปในหมู่บ้านก่อนสิบหกนาฬิกา เพราะหลังจากเวลานี้แล้ว ชาวบ้านจะกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อ แม่ ลูก และเสร็จจากภารกิจนอกบ้านที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงเป็นโอกาสสั้น ๆ ที่จะเห็นชีวิตชุมชนกะเหรี่ยง เพราะหลังจากนั้นไม่นานก็จะถึงเวลารับประทานอาหารค่ำ ตามด้วยโปรแกรมดูดาว หรือฟังการชอเพลงต่อไป จากการสนทนากับแม่บ้านกะเหรี่ยงที่ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นคนที่ยังอาศัยอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมกล่าวว่า เดิมทีจะเปิดบ้านนั่งคุยกับแม่เฒ่า(อายุ 80 ปี) เพียงลำพัง ไม่เคยรู้สึกกลัวเลย แต่เดี๋ยวนี้ ถ้าคนแปลกหน้าเข้ามาพูดคุยก็จะรีบปิดบ้าน หลังจากพักตากันนิดหน่อยแล้วเกิดความกลัวขึ้นมาว่า นักท่องเที่ยวจะมาพูดคุยจกจก หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติด หรือหากตอนเข้าค่อนวันไปกินหญ้าใกล้ ๆ สถานประกอบการท่องเที่ยว ก็จะรีบ ๆ เดินกลับมา รู้สึกเงินอายนักท่องเที่ยว เด็กชายวัย 12 ปี คนหนึ่งพยายามอธิบายความหมายของการขาดอิสระในการใช้พื้นที่ว่า เหมือนกับใครเขาชอบไปขุดดินในที่ ๆ เคยว่างเปล่าที่ ใคร ๆ จะมาทำอะไรก็ได้ วิ่งเล่นก็ได้ พอเราเห็นว่าดินนั้นถูกขุด เราก็ไม่กล้าเข้าไปวิ่งเล่นอีก เพราะรู้สึกว่านี่มีเจ้าของ หรือใครกำลังจะทำอะไรบนพื้นที่แห่งนั้น แม้ว่าเด็กคนนี้จะชอบให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนก็ตาม เนื่องจากว่าเขาจะได้มีโอกาสฝึกพูดภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยว เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในหมู่บ้านใหม่ ๆ เขาก็ไปรับจ้างยกของ ได้รายได้พิเศษมา เพื่อนที่ร้องเพลงเก่งก็ไปยื่นร้องเพลงให้ฝรั่งฟัง ได้เงินมาหลายสตางค์ทีเดียว จากการพูดคุยโดยส่วนใหญ่แล้ว กลุ่มแม่บ้านจะตอบว่าไม่รังเกียจที่จะเห็นนักท่องเที่ยวเดินไปมาในหมู่บ้าน รู้สึกเฉย ๆ ไม่มีปัญหาอะไร อาจจะเงินอ้ายบ้าง เพราะพูดภาษาไทยไม่ชัดและรู้สึกว่าบ้านคนสกปรกต้องปิดบังไว้

แม้จะมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบเกิดขึ้นในชุมชนก็ตาม แต่จากการศึกษาในระยะต้นนี้ยังไม่พบผลกระทบใดที่อยู่ในขั้นวิกฤติรุนแรงจนแก้ไขไม่ได้ ถึงแม้จะมีผลกระทบอื่นใดที่ยังมองไม่เห็น หรือยังไม่เกิดภาพอันชัดเจน ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาอีกสักช่วงหนึ่ง และองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านอื่น ๆ ของชุมชน และผู้ประกอบการเข้าด้วยกัน หากผู้ประกอบการและชุมชนยังคงให้ความตระหนัก ความใส่ใจ ในการวางแผนกระทำการใด ๆ ให้เกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ ให้น้อยที่สุดต่อชุมชน ต่อธรรมชาติ ก็จะช่วยป้องกันการเกิดผลกระทบในเชิงลบให้น้อยที่สุด และซ้ำที่สุดด้วย